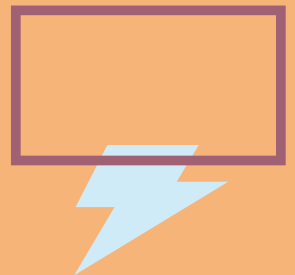
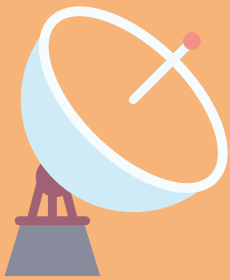
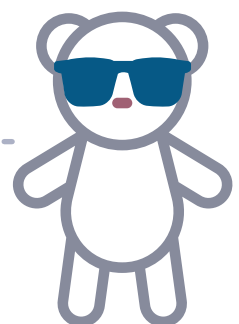

Palveluntarjoajat väkivallasta vapaan lapsuuden mahdollistajina

Palveluntarjonta lapsille ja vanhemmille ruumiillisen kurituksen lopettamiseksi

NON-VIOLENT
childhoods

Julkaisija	Itämeren valtioiden neuvoston sihteeristö, CBSS (Council of the Baltic Sea States Secretariat) Slussplan 9, PO Box 2010, 103 11 Stockholm, Sweden
Tekijä	Daja Wenke
Toimittajat	Turid Heiberg, Annabel Egan ja Maria Corbett
Ohjelmakumppanit	Itämeren valtioiden neuvosto; Viron sosiaaliministeriö (Ministry of Social Affairs, Estonia); Suomen sosiaali- ja terveysministeriö; Latvian sosiaaliministeriö (Ministry of Welfare, Latvia); Puolan lapsiasiavaltuutettu (Ombudsman for Children's Rights, Poland); Ruotsin sosiaali- ja terveysministeriö (Ministry of Health and Social Affairs, Sweden); sekä the Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children -aloite.
Asiantuntijat	Staffan Janson
Avustajat	Viro: Aija Kala, Julia Kovalenko-Djagileva, Ann Lind-Liiberg ja Miina Voltri. Suomi: Marjo Malja ja Martta October. Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children: Triona Lenihan. Islanti: Bragi Gudbrandsson. Latvia: Evita Berke, Kristina Freiberga, Laila Gravere, Lauris Neikens ja Agnese Sladzevska. Liettua: Audrone Bedorf ja Ausra Kuriene. Malta: Roberta Agius. Norja: Betina Torbjornsen ja Svanhild Vik. Puola: Ewa Jarosz ja Aneta Mikołajczyk. Ruotsi: Carolina Hepp Shergill. CBSS:n sihteeristö: Shawna von Blixen ja Marlene Riedel.
Muotoilu	Myah Design www.myahdesigns.com
Luova tiimi	Shawna von Blixen and Marlene Riedel

ISBN: 978-91-985503-2-0

Tämä materiaali on lisensoitu Itämeren valtioiden neuvoston toimesta Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä. Lisätietoja lisenssistä löydät täältä: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>

Haluatko kääntää tämän julkaisun?

Ota yhteyttä Itämeren valtioiden neuvostoon saadaksesi lisätietoa formaatista, akkreditoinnista sekä tekijänoikeuksista.

sisältö

väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelma	1
--	----------

01

johdanto ja keskeisimmät viestit	4
---	----------

02

palveluntarjonta muuttuvassa maailmassa	6
--	----------

2.1	roolit ja velvollisuudet	6
2.2	universaalit, erikoistuneet sekä indikoidut palvelut	7
2.3	palveluntarjonnan haasteet ja mahdollisuudet	7

03

palveluntarjonnan ohjaavat peruseriaatteet	10
---	-----------

3.1	lapsen aktiivinen osallistuminen	10
3.2	lapsen etuun perustuvat palvelut	11
3.3	syrjimättömyys	11
3.4	kuinka puolustaa lapsen oikeuksia elämään, henkiinjäämiseen sekä kehittymiseen	12
3.5	ennaltaehkäiseminen ja auttaminen	12
3.6	turvaverkon rakentaminen lapselle	13
3.7	luottamuksellisuus, yksityisyyden suoja ja tietosuoja	13
3.8	vanhempien ja lasten suhteiden muutokset ja niihin reagointi	14

04

lasten tukeminen ja osallistaminen täysivaltaisina palvelunkäyttäjinä	16
--	-----------

4.1	lapsilähtöinen viestintä ja haastattelu	17
4.2	suorien kysymysten esittäminen universaaleissa palvelutilanteissa ruumiillisen kurituksen tunnistamiseksi	18
4.3	tilannearvio kertoo, onko lapsi kokenut väkivaltaa	18
4.4	lasten kuuleminen	18
4.5	suojautumistaitojen opetus lapsille	19
4.6	lapsiystävällinen materiaali	20

05

palveluntarjonnalta opittua	22
--	-----------

5.1	sosiaalipalveluilta ja lastensuojelulta opittua	22
5.2	terveydenhuoltopalveluilta opittua	26
5.3	koulutussektorilta opittua	27
5.4	lainvalvonnalta opittua	30

06

palvelumalleja ruumiillisen kurituksen lopettamiseksi	32
--	-----------

6.1	palvelumalleja väkivallan ehkäisemiseksi ja riskialttiiden perheiden tunnistamiseksi	32
6.2	palvelumalleja ruumiillista kuritusta kokeneiden lasten auttamiseksi	34

07

kansainvälisten järjestöjen opastusta palveluntarjoajille	38
--	-----------

väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelma

Kuinka voimme vaikuttaa: Teoriasta käytäntöön

Lasten ruumiillisen kurituksen kaikissa tilanteissa kieltävä lainsäädäntö on erityisen tärkeässä asemassa väkivallattoman lapsuuden turvaamiseksi. Laki pitää huolen siitä, että ruumiillinen kuritus nähdään selkeästi lapsen kohdistuvana väkivaltana, joka ei ole hyväksyttävää niin yhteiskunnan kuin lainkaan edessä. Kun kieltö on astunut voimaan, yhteiskunnalle ja valtiolle annetaan velvollisuus panostaa lain tehokkaaseen täytäntöönpanoon. Valtiot ympäri maailman kamppailevatkin paraikaa tämän haasteen kanssa, ja näin ollen lasten ruumiillisen kurituksen lopettaminen kuuluu vakaasti kansallisiin ja alueellisiin intresseihin.

Itämeren alue on lähestulkoon vapaa lasten ruumiillisesta kurituksesta: kymmenen yhdestätoista alueen valtiosta on kieltänyt ruumiillisen kurituksen kaikissa tilanteissa. Ensimmäisenä sen kielsi virallisesti Ruotsi vuonna 1979, ja myöhemmin perässä tulivat Suomi (1983), Norja (1987), Tanska (1997), Latvia (1998), Saksa (2000), Islanti (2003), Puola (2010), Viro (2015) ja Liettua (2017). Ainoastaan Venäjä ei ole vielä säätänyt vastaavaa kieltoa.

Itämeren alueen valtioiden kokemukset siis vaihtelevat. Siinä missä joillakin alueen valtioilla on melkein 40 vuoden kokemus asian tiimoilta, toisilla väkivallattoman lapsuuden turvaavan lainsäädännön suhteen ollaan ottamassa vasta ensiaskelia.

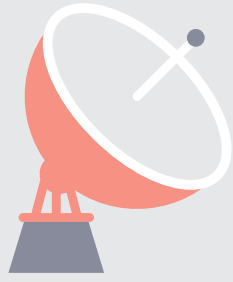
Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelma hyödyntää Itämeren alueen muutoksentekijöiden upeata omistautumista sekä johtajuutta. Näitä muutoksentekijöitä ovat mm. poliitikot, viranomaiset, palveluntarjoajat, ammatinharjoittajat, tutkijat, asianajajat, media sekä kansalaiset, ml. lapset, nuoret ja vanhemmat.

Asenteiden, käyttäytymismallien sekä yhteiskunnallisten normien muuttaminen kohti myönteisempää, väkivallatonta kasvatusta on mahdollista, kuten Itämeren alueen kehitys on osoittanut. Kansallisten kieltojen astuttua voimaan yhä useammat vanhemmat ovat pitäytyneet ruumiillisesta kurituksesta lastensa kasvatuksessa. Tästä huolimatta liian monet lapset kokevat yhä fyysistä sekä psyykkistä väkivaltaa tai alentavaa kohtelua.

Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelman tavoite on edistää Itämeren alueen lasten ruumiillisen kurituksen kiellon läpikotaista täytäntöönpanoa eri sidosryhmien kanssa tehdyn yhteistyön keinoin. Euroopan komission osarahoittaman ohjelman kulkua valvoo Itämeren valtioiden neuvoston sihteeristö. Hanketta tukevat myös omalta osaltaan Itämeren alueen maiden viisi kansallista tahoa: Viron sosiaaliministeriö, Suomen sosiaali- ja terveysministeriö, Latvian sosiaaliministeriö, Puolan lapsiasiavaltuutettu sekä Ruotsin sosiaali- ja terveysministeriö. Ohjelman kansainvälisenä kumppanina toimii The Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children – maailmanlaajuinen aloite lasten ruumiillisen kurituksen lopettamiseksi.

Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelmassa on kehitetty ohjeistusselvityssarja sekä kampanja, jotka on suunnattu vanhemmille, lapsille, eri alojen ammattilaisille sekä päättäjille. Jokainen selvitys keskittyy yhteen seuraavista teemoista: vaiheittainen opas, kiellon noudattaminen kotiympäristössä, myönteinen vanhemmuus, tietoisuuden lisäämiskampanjat, palvelutarjonta sekä valvonta. Edellä mainittu kampanja puolestaan keskittyy levittämään tietoisuutta ruumiillisen kurituksen haitoista ja siitä, kuinka tärkeää on, että jokaisella lapsella on joku aikuinen, johon luottaa ja turvautua. Kampanjan ja selvitysten tarkoitus on herättää ajatuksia sekä antaa ohjeistusstandardeja ja käytännön työkaluja yhteiskunnan muokkaamiseksi ja väkivallasta vapaan lapsuuden realisoimiseksi. Vaikka selvitykset keskittyvät Itämeren alueen kokemuspohjaan, niiden korostamat keskeisimmät viestit sekä hyvien käytäntöjen esimerkit ovat olennaisia valtioille ympäri maailman.

Lisätietoa selvityksistä sekä kampanjasta löydät täältä www.childrenatrisk.eu/nonviolence

01

johdanto ja keskeisimmät viestit

Lapsille ja vanhemmille suunnatut palvelut ovat äärimmäisen tärkeässä roolissa ruumiillisen kurituksen kieltävän kansallisten lakien tehokkaassa täytäntöönpanossa. Palvelut auttavat perheitä välttämään ruumiilliseen kuritukseen turvautumista, muuttamaan asenteita ja käyttäytymismalleja kohti väkivallasta vapaata lapsenkasvatusta sekä suojelemaan ruumiillisen kurituksen lapsiuhreja. Palvelutarjontaan osallistuvat yhtä lailla ministeriöt ja instituutit, jotka vastaavat palveluiden suunnittelusta sekä budjetoinnista kansallisella ja alueellisella tasolla, sekä paikalliset palveluntarjoajat ja viranomaiset, jotka keskittyvät ohjaukseen ja valvontaan. Useimmissa maissa valtion virastot tekevät yhteistyötä muiden sektorien toimijoiden, esimerkiksi kansalaisjärjestöjen tai yksityisten yritysten kanssa. Yhteisöt, uskonnolliset järjestöt sekä vapaaehtoiset ovat usein myös mukana tarjoamassa palveluita lapsille ja vanhemmille.

Tässä ohjeistusselvityksessä käydään läpi eri palvelutarjontaan liittyviä kokemuksia sosiaalihuollon, lastensuojelun ja -hoidon, terveydenhuollon, koulutuksen ja lainvalvonnan piirissä. Siinä esitellään menetelmiä, työkaluja sekä palvelumalleja, joiden on todettu tehokkaasti ehkäisevän ruumiillista kuritusta ja vastaavan sen aiheuttamiin haittoihin. Selvityksessä käydään lisäksi läpi, miten muutokset lapsuuden ja vanhemmuuden käsitteissä ja käytänteissä vaikuttavat palveluiden kehitykseen. Sisällytettynä on myös suuntaa-antavaa ohjeistusta kansallisen lastensuojelu-, sosiaalihuolto-, koulutus-, terveydenhuolto- ja oikeusjärjestelmien jatkuvalla kehitykselle.

KESKEISIMMÄT VIESTIT

Ohjeistusselvityksen keskeisimmät viestit ovat:

- Sosiaalialojen palveluntarjoajilla on velvollisuus suojata lapsia ruumiilliselta kuritukselta sekä toimia omalta osaltaan niin, että lainvoimaisen kiellon täytäntöönpano toteutuu heidän jokapäiväisessä työssään. Palveluntarjoajat pystyvät sekä yhdessä että erikseen edistämään lasten etuja ja toimimaan perheiden, yhteiskunnan sekä valtion yhteisten intressien mukaisesti.
- YK:n lapsen oikeuksien sopimus opastaa palveluntarjoajia rakentamaan lapsiin ja vanhempiin toimivia suhteita, jotka perustuvat kunnioitukseen, ihmisarvoon, empatiaan sekä luottamukseen. Perusperiaatteina ovat esimerkiksi lasten näkemysten huomioon ottaminen, lapsen edun ja kehityksen edistäminen sekä syrjinnän ehkäiseminen. Monialaiset ja lapsikeskeiset palvelumallit vastaavat kattavasti lasten tarpeisiin ja osallistavat yhteistyöhön sekä lapsia että vanhempia.
- Lapsien kuuntelu hyödyttää palvelujen kehittämisen, suunnittelun sekä arvioinnin yhteydessä hyödyttää lasten lisäksi myös perheitä ja ammattilaisia. Tällaiseen lasten osallistamiseen onkin olemassa palveluntarjoajille lukuisia työkaluja ja menetelmiä. Lapsikeskeinen viestintä ja näyttöpohjaiset haastattelurungot ovat hyödyllisiä kaikkiin tilanteisiin, joissa palveluntarjoajat viestivät lasten kanssa. Lisäksi ruumiillisesta kurituksesta keskustelemista voidaan helpottaa lapsiystävällisellä materiaalilla ja interaktiivisilla opetusohjelmilla – samalla lapset voivat oppia myös itsesuojelutaitoja.
- Palveluntarjoajat työskentelevät suoraan sekä ruumiillisen kurituksen uhrien että sitä käyttävien tahojen kanssa. He myös osallistavat perheitä kurituksen riskin laskemiseksi ja suojelukapasiteettien vahvistamiseksi. Vaikka kaikki sektorit työskentelevät näiden tavoitteiden eteen toimivaltansa mukaisesti, sektorien välisellä yhteistyöllä voidaan taata yhä parempia tuloksia.
- Hyvät palvelumallit mahdollistavat monialaisten palvelujen helpon saatavuuden eri yhteisöissä. Niissä palvelut sisällytetään paikallisiin lastensuojelu- ja sosiaalihuoltojärjestelmiin, ja ne takaavat myös jatkotoimenpiteitä riskiryhmiin kuuluvien lasten ja huoltajien osalta. Palveluntarjoajien roolina on nykyään yhä enenevässä määrin tarjota tukea ja neuvontaa, jolloin perheenjäsenille itselleen annetaan enemmän vastuuta – samalla varmistetaan, että lasten etu ja aktiivinen osallistuminen taataan kaiken aikaa.

02

palveluntarjonta muuttuvassa maailmassa

Sosiaalialojen palveluntarjoajilla on velvollisuus suojata lapsia ruumiilliselta kuritukselta sekä toimia omalta osaltaan niin, että lainvoimaisen kiellon täytäntöönpano toteutuu heidän jokapäiväisessä työssään. Palveluntarjoajat pystyvät sekä yhdessä että erikseen edistämään lasten etuja ja toimimaan perheiden, yhteiskunnan sekä valtion yhteisten intressien mukaisesti.

2.1 ROOLIT JA VELVOLLISUUDET

Lapsiväkivallan ehkäisemiseksi kohdistettu palveluntarjonta sisältää monenlaisia toimijoita ja tehtäviä:

- Sosiaalipalveluiden tehtävänä on tukea vanhempia ja huoltajia lasten kasvattajina. Lastensuojelun velvollisuus puolestaan on taata lasten turvallisuus, hyvinvointi sekä kehitys silloin, kun puhutaan väkivallan tai laiminlyönnin riskistä.
- Nuorisotyössä tuetaan nuorten henkilökohtaista ja sosiaalista kehitystä osallistamalla heitä koulutuksellisiin, sosiaalisiin sekä vapaa-ajan aktiviteetteihin. Nuorisotyöpalveluita tarjoavat koulutetut sekä vapaaehtoiset nuorisotyöntekijät, nuorten vetämät järjestöt, epäviralliset ryhmät tai julkiset viranomaiset.
- Terveydenhuoltopalvelut ovat osa vanhempien ja lasten elämää neuvola-ajoista lähtien. Nämä palvelut tarjoavat muun muassa säännöllisiä terveystarkastuksia, ennaltaehkäisevää apua, vammojen tai sairauksien hoitoa ja mielenterveystukea.
- Koulutuspalveluiden kanssa monet lapset tulevat tekemisiin jo varhain aina päiväkodeista ja esikouluista peruskouluun ja siitä edespäin.
- Lainvalvontasektori puuttuu peliin, jos on epäilyä siitä, että vanhemmat tai lapset ovat vaarassa ajautua lainvastaisiin tekoihin tai lapsiin kohdistuvat väkivaltatapaukset vaativat poliisitutkintaa.

Palveluntarjoajat voivat:

- auttaa lapsia, vanhempia ja huoltajia tunnistamaan ruumiillisen kurituksen uhkia ja vähentämään niitä. Apua voidaan antaa myös kurituksen haitallisten vaikutusten ymmärtämiseksi.
- vahvistaa perheitä opettamalla heidät ennaltaehkäisemään ja suojautumaan haitallisilta tekijöiltä.
- avartaa perheiden näkemyksiä haitallisten asenteiden sekä käyttäytymismallien suhteen ja samalla tukea heitä myönteiseen vanhemmuuteen.
- auttaa väkivallan uhreja, tukea heidän toipumistaan, pyrkiä irtauttamaan kuritusta käyttävät vanhemmat väkivallan kierteestä sekä tarjota tietoa ruumiillisen kurituksen keskipitkän ja pitkän aikavälin terveydellisistä ja sosiaalisista seurauksista.
- auttaa perheitä välttämään hajoamista (kuitenkin pitäen mielessä ennen kaikkea lapsen edun).
- tarjota apua, jotta väkivallantekijät eivät uusisi rikostaan.

Eri palvelusektorit toimivat eri tavoin ruumiillisen kurituksen ehkäisemiseksi ja siihen vastaamiseksi. Lisäksi palveluntarjoajat tekevät tiivistä yhteistyötä, jotta lasten ja perheiden tarpeisiin voitaisiin paremmin vastata; tämä tapahtuu esimerkiksi lähetejärjestelmien, paikallisten lastensuojeluverkostojen ja monialaisten palvelumallien avulla.

2.2 UNIVERSAALIT, ERIKOISTUNEET

JA INDIKOIDUT PALVELUT

Universaalit palvelut on suunnattu kaikille lapsiperheille, jolloin kenenkään ei tarvitse tuntea oloaan syrjityksi tai leimatuksi. Nämä palvelut on koettu erittäin toimiviksi eritoten ruumiillisen kurituksen ehkäisyn ja varhaisen havaitsemisen suhteen. Monet universaalit palvelut liittyvät yleensä lapsen terveyteen, kuten kätilöiden kotikäynnit, säännölliset terveystarkastukset pienille lapsille, kouluuntulotarkastukset sekä muut kouluterveystarkastukset. Lisäksi esimerkiksi perhekeskus- ja neuvolapalvelut tarjoavat yleensä keskitetysti mitä moninaisimpia universaaleja palveluita. Ne toimivat matalan kynnyksen periaatteella ja mahdollistavat tarvittaessa läheteet kohdistetumpiin palveluihin.

Kohdistetumpiin palveluihin kuuluvat sekä erikoistuneet palvelut, jotka tarjoavat interventioita riskialttiille lapsille ja vanhemmille että indikoidut palvelut, jotka on suunnattu erityisen haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille (jotka ovat yleensä jo kokeneet väkivaltaa).

2.3 PALVELUNTARJONNAN HAASTEET

JA MAHDOLLISUUDET

Palveluiden tarjoaminen lapsille ja perheille on haastavaa työtä, joka tuo mukanaan vahvoja sosiaalisia velvoitteita. Tämä työ ei vaadi ainoastaan erikoisosaamista, viestintätaitoa, sosiaalisia ja tunnepohjaisia kykyjä, vaan myös kykyä selvitä päivittäisestä byrokratiasta ja rahoituksen sekä rakenteellisten tekijöiden haasteista. Erityisen haasteensa tuo lapsuuden ja vanhemmuuden luonteen nopea muutos ja sen tahdissa pysyminen samalla, kun pitäisi taata palveluiden laatu ja yleinen työetiikka. Lisäksi on syytä muistaa, että ei ole olemassa kahta samanlaista perhettä.

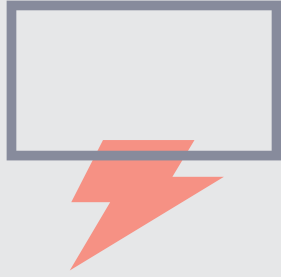
Ruumiillisen kurituksen osalta palveluntarjoajat kohtaavat usein monimutkaisia ja jopa hankalia tilanteita, joihin ei ole helppoja ratkaisuja. Heidän tuleekin kyetä paneutumaan perheiden jopa henkilökohtaisiksi pidettyihin asioihin tilanteissa, joissa esim. viranomaisapu nähtäisiin liian tungettelevana. Vastassa voi olla monenlaisia ennakkoluuloja ja asenteita: jotkut palveluiden käyttäjät voivat olla avoimesti ruumiillisen kurituksen puolella, jotkut eivät suostu kertomaan asiasta jne. Olipa asenne mikä hyvänsä, niihin on silti pyrittävä vastaamaan.

Palveluntarjoajille tuottaa usein ongelmia tunnistaa väkivallan merkkejä ja väkivaltaa kohdanneen lapsen oireilua/käytöstä riittävällä tavalla. Mahdolliset vammat yleensä selitetään tapaturmien valossa, tai lapsia syytetään turhan provosoivasta käytöksestä; että he eivät ole totelleet sääntöjä, ovat käyttäytyneet aggressiivisesti tai eivät pärjää koulussa.

Ruumiillisen kurituksen merkkejä, epäilyjä tai uhkaa havainneet ja niitä vastaan toimineet palveluntarjoajat toimivat ammatillisen toimivaltansa mukaisesti. He soveltavat kansallisen lakinsa säännöksiä ja puolustavat lapsen oikeutta suojeluun kaikenlaiselta väkivallalta. He myös vaikuttavat osaltaan siihen, että väkivallantekijät eivät pääse pätkästä ilman rangaistusta. Suojelemalla lapsia ruumiillisen kurituksen haittavaikutuksilta palveluntarjoajat eivät toimi ainoastaan lasten edun mukaisesti, vaan he palvelevat yhtä lailla perheiden, yhteiskunnan sekä valtion etuja.

Mikäli lapsi on altistunut tai on vaarassa altistua väkivallalle, on palveluntarjoajien ehdoton velvollisuus puuttua asiaan – muutoin he ovat itse osaltaan vastuussa väkivallan vaikutuksista lapseen. Toimimatta jättäminen tulee näin ollen kalliiksi sekä lapselle, yhteiskunnalle että valtiolle.

Palveluntarjoajien tueksi on olemassa erinäisiä työkaluja ja menetelmiä, jotka auttavat näiden tavoitteiden saavuttamisessa ja siinä, että palveluntarjoajille itselleen tulee varmempi olo siitä, että he tekevät tärkeää työtä lasten, perheiden ja yhteiskunnan eteen.

03

palvelutarjonnan ohjaavat periaatteet

YK:n lapsen oikeuksien sopimus opastaa palveluntarjoajia rakentamaan lapsiin ja vanhempiin toimivia suhteita, jotka perustuvat kunnioitukseen, ihmisarvoon, empatiaan sekä luottamukseen. Peruseriaatteina ovat esimerkiksi lasten näkemysten huomioon ottaminen, lapsen edun ja kehityksen edistäminen sekä syrjinnän ehkäiseminen. Monialaiset ja lapsikeskeiset palvelumallit vastaavat kattavasti lasten tarpeisiin ja osallistavat yhteistyöhön sekä lapsia että vanhempia.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on hyväksynnästäan lähtien vuonna 1989 muuttanut lasten yhteiskunnallista asemaa. Sopimus ei pidä lapsia pelkästään haavoittuvaisina ja suojelua tarvitsevinä, vaan tasa-arvoisina yhteiskunnan jäseninä ja kansalaisina – jälkimmäisestä asenteesta onkin tullut nykypäivänä yhä yleisempi. Sopimuksessa todetaan myös lapsilla olevan oikeus ihmisarvoon, kehittyvien valmiuksien mukaiseen ohjaukseen sekä aktiiviseen osallistumiseen lasta itseään koskevista asioista.

Väkivallasta vapaa lapsuus ei ole pelkästään lapsen ihmisoikeus, vaan se on myös edellytys sille, että lapset onnistuvat tavoitteissaan, rakentavat luottamukseen, kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuvia suhteita sekä myötävaikuttavat yhteisöidensä, yhteiskuntansa sekä valtioidensa toimintaan. Lapsuus ilman väkivaltaa vaatiikin kulmakivekseen LOSin periaatteiden mukaisen, lainvoimaisen kiellon kaikelle ruumiilliselle kuritukselle.

Sopimuksessa määritellään sekä lasten ihmisoikeudet että vastaavasti vanhempien, huoltajien, palveluntarjoajien ja valtion virastojen velvollisuudet. Siinä myös opastetaan palveluntarjoajia näkemään lapsen henkilöys ja kansalaisuus kokonaisvaltaisemmassa valossa. LOS tarjoaa suuntaviivat lapsen oikeuksien ja tarpeiden arviointiin, kuten esimerkiksi lapsen sosiaaliseen ja taloudelliseen

tilanteeseen, terveyteen, koulutukseen, kykyjen ja valmiuksien kehittämiseen sekä osallistumiseen yhteiskunnalliseen ja poliittiseen toimintaan.

3.1 LAPSEN AKTIIVINEN OSALLISTUMINEN¹

Palvelutarjonta nojaa pitkälti tehokkaaseen viestintään. Tätä tarvitaan, mikäli halutaan kuulla lapsen mielipiteitä, kysymyksiä sekä huolia ja lisäksi vastata niihin. Samalla tältä voidaan saada arvokasta tietoa. Lapsen kuuleminen sekä hänen näkemystensä ja tarpeidensa ymmärtäminen tulisi olla edellytys palveluntarjoajille, kun he suunnittelevat ja tarjoavat lapsille ja vanhemmille merkityksellisiä palveluja.

Lapset arvostavat yleensä sitä, että palveluntarjoajat osoittavat aitoa kiinnostusta heitä kohtaan. Lasten kuuleminen ja kuunteleminen ovatkin osoitus siitä, että heidän mielipiteillään on merkitystä. Tämä on tärkeää sekä arviointivaiheessa että palvelujen suunnittelussa ja tarjonnassa.

Miten tämä sitten tapahtuu käytännössä? Lapselta voidaan esimerkiksi kysyä mitä mieltä hän on asiasta tai miltä hänestä tuntuu asian johdosta. Vastauksen kuultuaan palveluntarjoaja voi pyrkiä omin sanoin kertomaan, mitä lapsi sanoi: "Eli sinun mielestäsi X? Olenko oikeassa?" Tällainen vuorovaikutus tarjoaa tilaisuuden korjata mahdollisia väärinymmärryksiä erityisesti arkaluontoisten asioiden kohdalla.

¹ YK:n lapsen oikeuksien sopimus, artikkelit 5, 12, 13, 14, 15, 17. Katso myös Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009) lapsen oikeudesta tulla kuulluksi.

Lapsen on helpompi luottaa palveluntarjoajaan, jos tämä osoittaa kiinnostusta ja kunnioitusta häntä kohtaan. Vastaavasti heikko viestintä voi johtaa siihen, että palveluntarjoajan koetaan sekaantuvan tarpeettomasti muiden asioihin, jolloin koko perheen luottamus tätä kohtaan on vaakalaudalla. Näin ollen palveluntarjoajien tulisi olla kärsivällisiä ja osoittaa aidosti välittävänsä lapsesta. Joskus samaa kysymystä voi joutua esittämään useaan otteeseen pitämällä kuitenkin huolen siitä, ettei anna itsestään liian tungettelevaa kuvaa. Lisäksi jos lapsi käyttäytyy aggressiivisesti, palveluntarjoajan voi olla viisainta säilyttää neutraali ja empaattinen tulokulma, sillä lasta ei tule syyttää eikä hänen kanssaan tule antaa periksi, vaikka käyttäytyminen olisikin ongelmallista. Hankalissa tilanteissa jätää voi pyrkiä rikkomaan juttelemalla esimerkiksi lapsen kiinnostuksen kohteista tai harrastuksista.

Luottamuksen rakentaminen vaatii lisäksi kykyä viestiä lapsiystävällisellä tavalla eli puhumalla mahdollisimman selkeästi ja kertomalla lapselle, mihin toimenpiteisiin ryhdytään; lapsi kun voi olla halumaton puhumaan siksi, että hänellä on pelkoja, huolia, liian vähän tietoa tai jopa väärää tietoa. Väärinkäsitysten ehkäisemiseksi palveluntarjoajan tulisi kertoa kuka hän on, mitä hän tekee, miten hän voi auttaa lasta, mihin lapsi voidaan ohjata ja mitä vaihtoehtoja tälle annetaan. Jotta asia menisi varmasti perille, lasta voidaan tämän jälkeen pyytää selittämään omin sanoin, miten hän on asian ymmärtänyt. Tällöin voidaan myös ehkäistä ylimääräisiä väärinkäsityksiä.

3.2 LAPSEN ETUUN PERUSTUVAT PALVELUT²

Lapsen etuun perustuvat palvelut kohtelevat lasta niin, että hänestä välitetään ja häntä kohtaan ollaan reiluja sekä kunnioittavia. Lapsen yksilölliset tarpeet tunnistetaan, häntä suojellaan ja voimaannutetaan sekä hänen huolenpitonsa ja kasvunsa pyritään turvaamaan. Lapsen etuun perustuvat palvelut mahdollistavat ja tukevat lapsen omista, YK:n laimista oikeuksista nauttimisen.

Lapsen etujen edistäminen vaatii palveluilta sekä nollatoleranssia leimaamiselle että kykyä auttaa lasta kehittämään myönteinen ja kunnioittava kuva omasta itsestään. Palveluntarjoajat pyrkivät rakentamaan turvaverkon lapselle yhteistyössä tämän perheen ja/ tai huoltajien sekä ammattilaisten kanssa. Lasta ja tämän perhettä autetaan kehittämään vaihe vaiheelta kykyjä ja valmiuksia, jotta he pystyisivät ratkaisemaan ongelmatilanteet itsenäisesti ilman palvelujen apua. Lapsen etuun perustuvat palvelut pyrkivätkin heti ensitapaamisesta lähtien tukemaan lapsen kehitystä kohti aikuisuutta ja itsenäistä elämää.

Lapsen edun periaate tarjoaa mahdollisuuden toimia tilanteissa, joissa lapsen edut ja tarpeet ovat ristiriidassa vanhempien tai muiden tahojen

etujen kanssa. Kun esimerkiksi vanhempi ei anna suostumustaan sille, että lapsi saisi palveluapua ruumiillista kuritusta koettuaan, palveluntarjoajat voivat lapsen edun periaatteen varjolla päättää itse, mikä on lapsen edun mukaista. Näin ollen periaate toimii suunnannäyttäjänä palveluntarjoajien päätöksenteolle.

3.3 SYRJIMÄTTÖMYYS³

Lapset ja heidän vanhempansa voivat joutua syrjinnän kohteeksi esimerkiksi ikään, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, taustoihin, ihonväriin, työpaikkaan, tuloihin, asuinalueeseen, vammaisuuteen tai seksuaaliseen suuntautumiseen vedoten. Vastaavasti he voivat itse käyttää näitä syitä toisten syrjimiseksi. Lapsi voikin altistua ennakkoluuloille jo varhain esimerkiksi kotona, koulussa, päivähoitossa, median kautta tai ottamalla muista mallia.

Palveluntarjoajilla on velvollisuus tunnistaa erityiskohteluun johtavia ennakkoluuloja sekä stereotyyppioita ja vastata niihin. Valitettavasti edes palveluntarjoajat eivät voi aina välttyä ennakkoluuloilta, joten niiden kitkemiseksi onkin tärkeää harjoittaa kriittistä itsetutkiskelua, toiminnallista herkkyyttä sekä avoimuutta. Näin voidaan toteuttaa sekä syrjinnästä vapaata että osallisuutta edistävää palvelukulttuuria. Lisäksi jo palveluntarjoajien toimivalta voi rohkaista heitä toimimaan esikuvana lapsille sekä vanhemmille ja kertomaan näille, että minkäänlainen syrjintä ei ole hyväksyttyä yhteiskunnan tai lain edessä. Samalla esikuva-asemaa tulee käyttää edistämään ihmisoikeudellisia arvoja ja erilaisuuden kunnioittamista.

Syrjimättömyyden periaate ei kuitenkaan tarkoita, että kaikille tulisi tarjota samoja palveluja tai että toiminta olisi kaikkien kohdalla identtistä. Päin vastoin periaatteen noudattaminen tarkoittaa sitä, että palveluntarjoajat ottavat päätöksenteossa ja toiminnan suunnittelussa huomioon perheiden yksilökohtaiset eroavaisuudet, tarpeet sekä riskitekijät. Samalla lapsille tulisi puhua erilaisuudesta, syrjäytymisestä ja syrjinnästä. Sekä lapsilta että vanhemmilta voikin kysyä, ovatko he kokeneet syrjivää tai epäreilua kohtelua.

Lasten ja vanhempien ei kuitenkaan voida odottaa tunnistavan kaikkia tilanteita, joissa syrjintää esiintyy. Jotta syrjimättömyys onnistuisikin käytännössä, on ymmärrettävä syyt sille, miksi yksilö turvautuu omassa tilanteessaan syrjintään. Samalla palveluntarjoajien on oltava kekseliäitä näihin syihin puuttuessa ja syrjinnän vastaisten ennaltaehkäisykeinojen täytäntöönpanossa.

Palveluntarjoajat voivat joutua tekemään paljon työtä sen eteen, että kaikille lapsille taataan yhtäläiset mahdollisuudet saada tarvitsemiaan palveluita. Esimerkiksi toisinaan lapsen kanssa on keskusteltava keskivertoa kauemmin, jotta tämän perhetilannetta

² YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artikla. Katso myös Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon sekä Euroopan neuvoston suositus CM/Rec(2011)12 lasten oikeuksista ja lapsi- ja perheystävällisistä sosiaalipalveluista.
³ YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 2 artikla.

ymmärrettäisiin paremmin. Tämä voi myös tarkoittaa sitä, että joskus tarvitaan lisäapua esimerkiksi tulkeilta, kulttuuriasiantuntijoilta sekä tukihenkilöiltä, joihin lapsi luottaa. Myös lisäresurssien mahdollisuutta ei voida laskea pois kuvioista, kun on vaikka tarve taata kohdistettuja palveluja lapselle tai hänen perheelleen.

Syrjintä voi olla todella pelottavaa ja stressaavaa lapselle tai vanhemmalle, ja se voi jo itsessään haitata mahdollista yhteistyötä palveluntarjoajien kanssa. Syrjintää kokeneilla henkilöillä esiintyy usein fyysisiä sekä psyykkisiä terveysongelmia, kuten masennusta, itsetunnon laskua sekä stressin oireita. Lisäksi syrjinnän tuomat haittavaikutukset voivat kasvattaa ruumiillisen kurituksen käyttöä, johon vanhemmat usein turvautuvat stressaavan elämäntilanteen sekä avun huonon saatavuuden vuoksi. Näiden tekijöiden tunnistaminen onkin keskeistä, kun lapsia ja vanhempia kannustetaan itsenäiseen riitatilanteiden ratkaisuun sekä myönteisten, väkivallattomien suhteiden kehittämiseen.

Syrjinnän ehkäisyyn kuuluu myös se, että palveluntarjoajat kykenevät tunnistamaan ruumiillisen kurituksen merkkejä ja uhkaa jopa epätavallisissa paikoissa ja tilanteissa. Samalla heidän on arvioitava tilanteita ja toimittava niissä yhteisten laatustandardien mukaisesti.

3.4 KUINKA PUOLUSTAA LAPSEN OIKEUKSIA

ELÄMÄÄN, HENKIINJÄÄMISEEN SEKÄ

KEHITTYMISEEN⁴

Lasten ja vanhempien kanssa työskentelevät ammattilaiset tekevät työssään päätöksiä, joilla on joko suoria tai epäsuoria vaikutuksia lapsen elämän, henkiinjäämisen sekä kehittymisen kannalta. Joissakin tapauksissa kotona tai koulussa tapahtuva ruumiillinen kuritus asettaa lapsen hengenvaaraan, aiheuttaa läpi elämän kestäviä fyysisiä tai psyykkisiä terveyshaittoja ja voi jopa johtaa lapsen kuolemaan. Olipa väkivallan muoto mikä hyvänsä, sillä on aina haitallinen vaikutus lapsen kehitykselle.

Kansallisten lakien sekä YK:n lapsen oikeuden sopimuksen nojalla palveluntarjoajilla on velvollisuus tunnistaa lasten elämää, henkiinjäämistä sekä kehitystä uhkaavat tekijät ja tarvittaessa toimia näiden edistämiseksi. Auttamatta jättäminen, kykenemättömyys huomata mahdollisia väkivallan merkkejä tai hätäkohtien/väärien päätösten teko voivat kaikki saattaa lapsen mahdolliseen hengenvaaraan.

Eri työkalut lapsen edun määrittelylle auttavat sosiaalityöntekijöitä arvioimaan lapsen henkeen ja kehitykseen kohdistuvia riskitekijöitä sekä tekemään harkittuja päätöksiä lapsen suojelemiseksi. Joidenkin

maiden terveyshuollon ammattilaiset käyttävät esimerkiksi standardoituja kyselylomakkeita väkivallan aiheuttaman trauman havainnoimiseksi (kuten Trauma Symptom Checklist for Young Children). Säädökset, jotka säätelevät lapsen henkeen, terveyteen tai kehitykseen kohdistuvien riskien ilmoitusvelvollisuudesta, ovat tärkeässä asemassa, kun lapsia ollaan ohjaamassa riskiarvioinnista vastaavien viranomaisten luokse.

3.5 ENNALTAEHKÄISEMINEN JA AUTTAMINEN

Tutkimukset ovat osoittaneet, että väkivallalle (kuten ruumiilliselle kuritukselle) altistuminen on vaarallista lapselle sekä väkivallan kokemisen hetkellä että pidemmällä aikavälillä. Ruumiillisesta kurituksesta kärsiviä lapsia tunnistamalla ja auttamalla palveluntarjoajat näin ollen ennaltaehkäisevät sekä heikentävät lapsen kohdistuvia haitallisia vaikutuksia.

Ruumiillisen kurituksen haittavaikutuksista lapsen terveydelle, hyvinvoinnille sekä kehitykselle – esim. kognitiivisen kehityksen, puheen ja/tai viestinnän heikentyminen – on paljon näyttöä. Stressi ja väkivalta vaikuttavat osaltaan myös lapsen neurologiseen kehitykseen. Esimerkiksi väkivalta vahingoittaa lapsen mielenterveydellistä hyvinvointia ja aiheuttaa eri käytöshäiriöitä, jotka voivat myöhemmin johtaa päihdeongelmiin, epäsosiaaliseen käytökseen sekä traumaperäisiin stressihäiriöihin.⁵ Näin ollen näyttö puoltaa vahvasti sitä näkemystä, että ruumiillinen kuritus kaikissa sen muodoissa on kaikin puolin haitallista sekä lapselle itselleen että lapsen ja vanhemman välisen suhteen kannalta.⁶

Väkivallan vaikutus lapseen kärjistyy entisestään, jos lapsi joutuu samalla silminnäkijäksi hänen vanhempansa tai sisarensa kokemalle väkivallalle. Perheväkivallan kohdalla palveluntarjoajien tuleekin ottaa mukaan koko perhe, jolloin jokaisen perheen lapsen tilanne arvioidaan erikseen. Tämä on hyödyllistä huolimatta siitä, onko kyseisten lapsien kohdalla havaittu suoran väkivallan merkkejä vaiko ei.

Lapsen kaksinkertainen altistuminen väkivallalle sekä sen kokijana että silminnäkijänä voi johtaa traumaperäisiin stressihäiriöihin, jolloin lasten kokema kaltoinkohtelu voi näyttäytyä heille vielä kauheampana myöhemmin kuin se alun perin olikaan. Lisäksi kaksinkertaisesti väkivallalle altistuneilla on suurempi riski kokea väkivaltaa perhekontekstin ulkopuolella, esim. koulussa.

Mikäli väkivaltaa kokenutta tai todistanutta henkilöä ei auteta pääsemään pois väkivaltaisesta ympäristöstä, tälle itselle voi tavallista todennäköisemmin kehittyä väkivaltaisia taipumuksia.⁷ Monet väkivaltaisesti

4 YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 6 artikla.

5 Janson, Staffan, The Swedish Experience – Cooperation between the society and the individual, National Consultation Sweden, 8.5.2017. (Kokemuksia Ruotsista –Yhteiskunnan ja yksilön yhteistyö, Ruotsin kansallinen konsultaatioseelvitys - ei saatavilla suomeksi) Almquist, Kjerstin, Swedish Research on Children Exposed to Parental Intimate Partner Violence and Interventions, National Consultation Sweden, 8.5.2017 (Ruotsalaista tutkimusta vanhempien väliselle väkivallalle altistuneista lapsista ja interventioista, Ruotsin kansallinen konsultaatioseelvitys - ei saatavilla suomeksi).

6 Janson, Staffan, The Swedish Experience – Cooperation between the society and the individual, National Consultation Sweden, 8.5.2017. Gershoff, Elizabeth Thompson, Corporal Punishment by Parents and Associated Child Behaviors and Experiences: A meta-analytic and theoretical review, Columbia University, Psychological Bulletin, Vol. 128, nro 4, s. 539–579. (Vanhempien käyttämä ruumiillinen kuritus ja siitä johtuvat lasten käyttäytymisongelmat ja kokemukset: meta-analyttinen ja teoreettinen arvio - ei saatavilla suomeksi)

7 Hultmann, Ole, Children Exposed to Intimate Partner Violence and/or Abused – Findings from Swedish research projects in child psychiatry and child protection work, Göteborgin yliopisto,

käyttäytyvät vanhemmat ovat itse olleen lapsuudessa sosiaalipalveluiden asiakkaina. Tämän vuoksi palveluita tulisi suunnitella ja tarjota niin, että tavoitteena olisi lopettaa väkivallan kulkeutuminen sukupolvelta toiselle. Erilaisten vihanhallintakurssien sekä läheisneuvonpidon avulla voidaan tavoittaa ja auttaa ruumiillista kuritusta kokeneita lapsia, joille on alkanut kehittyä väkivaltaista käyttäytymistä. Lisäksi esimerkiksi äideille on kehitetty ennaltaehkäisyohjelmia, joiden on todettu estävän väkivallan kulkeutumista äidiltä lapselle.

Jopa silloin kun tuki tulee vanavedessä, jolloin lapsi on jo ehtinyt kokea ruumiillista kuritusta pitkän aikaa, palveluntarjoajien tulisi silti osallistaa sekä lapsiuhri että tämän perhe. Kun lapsi on varsinaisesti todettu väkivallan uhriksi, tälle voi alkaa valjeta, että hän on kokenut jotain, mikä on sekä väärin että lainvastaista. Samalla lapsi voi ymmärtää, että palveluntarjoajat haluavat nimenomaan auttaa tätä kuntoutumisessa ja paranemisessa. Väkivaltaa joko lyhyellä tai pitkällä aikavälillä kokeneille on lisäksi olemassa keinoja, joilla tilannetta voidaan parantaa sekä tarjoamalla lapsiuhrielle apua että osallistamalla muut perheenjäsenet. Vaikka väkivaltaa on jo näissä tilanteissa ehtinyt tapahtua, tarkoituksena on saada se loppumaan tästä huolimatta.

3.6 TURVAVERKON RAKENTAMINEN LAPSELLE

Lapsikeskeiset palvelut pyrkivät turvaamaan, että palvelut ja toimenpiteet vastaavat lasten tarpeita, ottavat heidän näkemyksensä huomioon sekä perustavat koko toiminnan lasten edulle. Nämä palvelut tuovat yhteen eri ammattialojen näkökulmia, tietämystä sekä ammattitaitoa lasten näkemyksien kanssa, jolloin kunkin lapsen tilanteesta pyritään saamaan mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva.

Lapsen asettaminen palveluiden keskiöön vaatii asianmukaisia työskentelykeinoja sekä tiettyä ajattelumallia. Lapsikeskeisessä lähestymistavassa palveluntarjoajat eivät keskity pelkästään omaan vuorovaikutukseensa lapsen kanssa, vaan heidän tulee tehdä yhteistyötä muiden palveluntarjoajien ja tahojen kanssa. Toimenpiteet on hyvä koordinoita monien toimijoiden kesken. Samalla on syytä osallistaa toimintaan mukaan lapsen elämän kannalta tärkeitä henkilöitä, kuten hänen vanhempansa, jotta lapsen edun prioriteetti pysyisi keskiössä.

Lapsikeskeisissä palveluissa pyritään välttämään lasten jatkuvaa kuulustelua ja haastattelua. Tarjotun palveluympäristön on oltava lapsiystävällinen, jolloin lasten tarpeet otetaan huomioon jokaisessa vaiheessa ja tämän turvallisuus ja hyvinvointi pyritään takaamaan. Lapsikeskeisten palvelujen näkökulmasta lapset ovat kokonaisvaltaisia asiakkaita sekä päätöksentekoon ja toimenpiteisiin vaikuttavia toimijoita. Esimerkkejä tällaisista palveluista ovat läheisneuvonpito, moniammatilliset riskinarvioinnit sekä Barnahus.

3.7 LUOTTAMUKSELLISUUS, YKSITYISYYDEN SUOJA JA TIETOSUOJA⁸

Palveluita käyttävien lasten ja vanhempien henkilötiedot ja yksityisyys on suojattu sekä kansallisten että kansainvälien lakien ja standardien avulla. Lapsille ja vanhemmille suunnatulla palvelutarjonnalla on oikeudellisia veloitteita, ja palveluhenkilökunnan tulee ehdottomasti toimia lain puitteissa päivittäisessä työssään. Lapset ovat kertoneet Väkipallasta vapaan lapsuuden ohjelman puitteissa, kuinka vaikeaa heidän on luottaa siihen, että heidän kanssaan keskustelleet aikuiset pitävät keskustelun aikana nousseet asiat salassa. Luottamuksellisten asioiden jakaminen voikin näin ollen vaarantaa lapsen ja palveluntarjoajan välistä luottamussuhdetta.

Kansallisessa laissa säädetään, milloin ilmoitusvelvollisuus tulee asettaa luottamuksellisuussäntöjen edelle. Lasten ja vanhempien kanssa keskusteltaessa palveluntarjoajien tulee selittää nämä säännöt selkeästi ja ymmärrettävästi; samalla heidän on pidettävä huolta siitä, että lapsi ymmärtää sääntöjen tarpeen sekä käyttöyhteydet ja miten ne ovat lapsen edun mukaisia. Palveluntarjoajat tarvitsevat usein jakaa lasten ja vanhempien henkilökohtaisia tietoja yhteistyötä tekevien tahojen kanssa, ja tietosuojalaki kertoo, milloin tämä on sallittua. Monitahoiset yhteistyömallit sisältävät lisäksi selkeät säännöt sellaisen tiedon jakamisen osalta, joka nähdään tarpeelliseksi lapsen edun mukaisen toiminnan ja muiden tahojen kanssa tehdyn yhteistyön edistämiseksi.

Palveluiden käyttäjien yksityisyyttä on varjeltava etenkin siksi, etteivät eettisesti kyseenalaiset mediatahot saa käsiinsä tietoja lapsiuhreista tai väkivallan tekijöistä. Näin ollen palveluntarjoajien ei tule esimerkiksi jakaa lapsen kuvia tai henkilötietoja median edustajille ylipäättään. Mikäli tiedoista voisi jollain keinoin käydä ilmi lapsen tai hänen perheensä henkilöllisyys, on tätä tietoa pidettävä luottamuksellisena.

⁸ National Consultation Sweden, 8.5.2017 (Vanhempien väliselle väkivallalle altistuneet ja/tai hyväksikäytetyt lapset – Ruotsin lapsipsykiatria- ja lastensuojelutyöhön liittyvien tutkimushankkeiden löydöksiä, Ruotsin kansallinen konsultaatioseivitys - ei saatavilla suomeksi). Almqvist, Kjerstin, Swedish Research on Children Exposed to Parental Intimate Partner Violence and Interventions, National Consultation Sweden, 8.5.2017.
8 Euroopan neuvoston suositus CM/Rec(2011)12 lasten oikeuksista ja lapsi- ja perheystävällisistä sosiaalipalveluista.

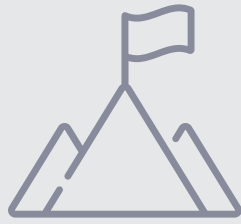
3.8 VANHEMPIEN JA LASTEN SUHTEIDEN

MUUTOKSET JA NIIHIN REAGOINTI

Lapsuus ja vanhemmuus ovat aina kokeneet muutosta, eikä tähän ole meidänkään aikanamme poikkeusta. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen astuttua voimaan lapsen rooli yhteiskunnassa ja heidän kasvatuksensa on muuttunut huomattavasti. Tänä päivänä lasten ei enää oleteta pelkästään tottelevan aikuisia, vaan heitä opetetaan pohdiskelemaan, osallistumaan heihin koskevien asioiden puintiin sekä omaksumaan roolin vastuullisina perheen ja yhteiskunnan jäseninä. Aikuiset kannustavat lapsia mielipiteiden muodostamiseen, vastuun kantamiseen teoistaan ja arvioimaan, mikä on heille hyväksi. Lapset vaativat puolestaan kunnioitusta vanhemmilta, opettajilta ja palveluntarjoajilta, ja huomauttavat asiasta, jos heidän näkemyksiään tai mielipiteitään ei huomioida.

Tämän kehityksen valossa aikuisten tulee pohtia uudelleen suhdettaan lapsiin. Vanhemman ja lapsen välinen suhde ei perustu enää pelkästään suojeluun vaan myös viestintään, vastavuoroiseen kunnioitukseen sekä ymmärrykseen. Nämä muutokset heijastuvat puolestaan lasten ja vanhempien kanssa työskentelevien tahojen rooliin. Esimerkiksi lastenhoitajat, opettajat, sosiaalityöntekijät, lastensuojelun toimijat, nuorisotyöntekijät, urheiluseurojen pitäjät, lääketieteen ammattilaiset sekä lainvalvontaviranomaiset kokevat jokainen tahollaan näiden muutoksien seurauksia, jolloin heidän tulee mukauttaa taitojaan ja työskentelytapojaan vastaavalla tavalla.

Jotkin ennen muinoin palvelutarjonnassa käytetyt työskentelytavat eivät välttämättä enää päde, ja joitain keinoja on voitu jopa kieltää lailla esimerkiksi ruumiillisen kurituksen kiellon nojalla. Näin ollen palvelutyökalut sekä -tavat ovat myös kokeneet muutosta. Nykyään lapsia ja vanhempia pidetään kumppaneina, joita rohkaistaan aktiiviseen osallistumiseen. Palveluntarjoajien rooli onkin yhä enenevässä määrin tukea, valmentaa ja ohjata perheitä kantamaan vastuuta, jotta he voisivat ratkaista omat ongelmatilanteensa.

04

lasten tukeminen ja osallistaminen täysivaltaisina palvelunkäyttäjinä

Lapsien kuuntelu hyödyttää palvelujen kehittämisen, suunnittelun sekä arvioinnin yhteydessä hyödyttää lasten lisäksi myös perheitä ja ammattilaisia. Tällaiseen lasten osallistamiseen onkin olemassa palveluntarjoajille lukuisia työkaluja ja menetelmiä. Lapsikeskeinen viestintä ja näyttöpohjaiset haastattelurungot ovat hyödyllisiä kaikkiin tilanteisiin, joissa palveluntarjoajat viestivät lasten kanssa. Lisäksi ruumiillisesta kurituksesta keskustelemista voidaan helpottaa lapsiystävällisellä materiaalilla ja interaktiivisilla opetusohjelmilla – samalla lapset voivat oppia myös itsesuojelutaitoja.

Lapset voivat olla täysivaltaisia palvelunkäyttäjiä jo varhain, kunhan heille annetaan asianmukaista ja heidän kehitysvalmiutensa huomioivaa tukea osallisuuteen. Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelman aikana järjestetyt lasten konsultointitapaamiset antoivat monia oivalluksia ja suosituksia sille, kuinka palveluista voisi kehittää lapsille merkityksellisempiä ja kuinka lapsia voisi suojella paremmin ruumiilliselta kuritukselta.⁹ Konsultaatioissa kävi ilmi, että:

- monet lapset ovat huolissaan, miten palveluntarjoajat toimivat heidän kotona kokemansa väkivallan johdosta. Heitä huolestuttaa se, mitä seurauksia perheelle tulee asian tiimoilta ja kuinka tapaus vaikuttaa heidän ja perheen välisiin suhteisiin.
- lapset pelkäävät joutuvansa laitokseen, jos he kertovat palveluntarjoajille kotona kokemastaan ruumiillisesta kurituksesta.
- jotkut lapset kokevat häpeää joutuessaan väkivallan uhriksi, ja he saattavat nähdä avun pyytämisen heikkoutena.
- lapset kokevat myös häpeää vanhempiaan kohtaan, jos nämä käyttävät ruumiillista kuritusta, sillä lapset pelkäävät sekä joutuvansa huonoon valoon "lapsina" että tulevaisuutensa isona vanhempiansa kaltaisiksi.
- lapset kokevat tietävänsä liian vähän sosiaalityöntekijöiden ja psykologien toiminnasta. He ovat epävarmoja siitä, mitä näiltä tulisi odottaa ja minkälaista apua nämä voivat tarjota. Lisäksi he tuntuvat liittävän sosiaalityöntekijöihin pitkälti kielteisiä mielikuvia, eikä näiden suojelulliseen ja ennaltaehkäisevään toimintaan perustuvasta toimivallasta ole kamalasti tietoa.
- monet lapset kertoivat olevansa pettyneitä puhuttuaan opettajille, sosiaalityöntekijöille tai

9 Törneman, Janna, Listening to Children and Their Recommendations, Ruotsin lapsiasiavaltuutetun toimisto, National Consultation Sweden, 8.5.2017 (Lasten ja heidän ehdotustensa kuunteleminen - ei saatavilla suomeksi). Aula, Maria Kaisa, The Child's Right to an Upbringing, Family centre as a promoter of a rearing culture which respects the child (Lapsen oikeus kasvatukseen, Perhekeskus lasta kunnioittavan kasvatuskulttuurin edistäjänä - ei saatavilla suomeksi), Julkaistu: Nordic Council of Ministers, Family Centre in the Nordic Countries, A meeting point for children and families, 2012, s. 56-61, s. 59. Katso myös: Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelma, National Consultation in Estonia, 15-17.11.2017. Non-Violent Childhoods Project, National Consultation in Finland, 19-20.6.2017. (Viron ja Suomen kansalliset konsultaatioseivitykset - ei saatavilla suomeksi).

psykologeille koulussa, sillä heistä tuntui, että aikuiset vain juorusivat ja jakelivat luottamuksellista tietoa auttamisen sijaan.

- monista lapsista tuntui, että palveluntarjoajat ovat liian kiireisiä tai ylityöllistettyjä, jolloin lapset turvautuivat yleisemmin auttavaan puhelimeen, jossa langan päässä olevalla henkilöllä oli aikaa jutella ja kuunnella.

Konsultaatioissa lapset jakoivat myös ideoita, kuinka palveluiden tasoa voisi parantaa:

- Lapset halusivat lisätietoa oikeuksistaan, siitä millainen onkaan oikeasti "normaali" tilanne, mitä palveluita heille on tarjolla ja kehen he voivat turvautua avun tarpeessa.
- Lapset ehdottivat, että palveluntarjoajien tulisi antaa yllä olevaa tietoa, varata kunnolla aikaa puhumiseen ja kuuntelemiseen, esittää kysymyksiä, tarjota tukea ja sympatiaa sekä katsoa asioita lasten näkökulmasta.
- Lapset arvostaisivat sitä, että koulun sosiaalityöntekijät, kouluterveydenhoitajat tai psykologit ennakoisivat enemmän, lähestyisivät oppilaita säännöllisesti sekä kyselisivät kuulumisia ja vointia.
- Lapsia ei haitannut se, että palveluntarjoajat kysyvät suoraan heidän kokemastaan väkivallasta, sillä näin asiasta on jopa helpompi puhua.
- Lapset haluavat olla mukana heitä koskevassa päätöksenteossa.

Nämä näkemykset herättävät monia kysymyksiä vallallaan olevasta palvelukulttuurista. Vaikka lasten kanssa työskentelisin useita ammattilaisia, tämä ei ole itsessään mikään tae sille, että lapsi todella tulee kuulluksi ja saa tarvitsemaansa apua. Esimerkiksi Ruotsissa lapset kokivat olevan täysin sattumankauppaa, pääsisivätkö vaikeuksissa olevat lapset tekemisiin sellaisten sosiaalityöntekijöiden, tuomarien tai muiden ammattilaisten kanssa, jotka olivat oikeasti kiinnostuneita heistä, kuuntelivat heitä ja ymmärsivät, mitä heille kerrottiin.¹⁰

4.1 LAPSilÄHTÖINEN VIESTINTÄ JA HAASTATELU¹¹

Näyttöön perustuvat haastattelukeinot helpottavat lasten kanssa kommunikointia (ml. muodolliset haastattelut lapsiuhrien kanssa) niin sosiaali- ja terveyspalvelualalla, lainvalvonnan piirissä kuin oikeusviranomaistenkin osalta. Nämä työkalut helpottavat viestintää myös arkojen aiheiden osalta: näyttöön perustuvia haastattelurunkoja käyttämällä saadaan lapsilta luotettavia lausuntoja, joilla on myös vankka todistusarvo rikostutkimuksen ja -prosessin osalta.¹² Yllämainittujen runkojen periaatteet

tarjoavat suuntaviivat jokaiseen tilanteeseen, jossa palveluntarjoajat kommunikoiivat lasten kanssa, esimerkiksi tapausarvioinneissa, lapsen etua määriteltäessä sekä institutionaalisissa tarkastuksissa.

Lapsilähtöinen viestintä pohjautuu selkeisiin rakenteisiin ja sääntöihin:

- Haastattelijan tulee antaa lapselle aikaa ja tarjota tälle kannustusta, tukea sekä turvallisen ympäristön puhumiselle.
- Lapsille tehtävien haastatteluiden tulee ottaa lasten tarpeet huomioon. Näin voidaan esimerkiksi pohtia sellaisia tekijöitä kuin haastattelijan sukupuoli, haastattelun ajoitus ja kesto sekä mahdollisen tukihenkilön läsnäolo.
- Haastattelun tulee tapahtua hiljaisessa ja viihtyisässä huoneessa, jossa häiriötekijöiden määrä pyritään minimoimaan.
- Haastattelijan tulee välttää asettamista itseään pöydän vastakkaiselle puolelle lapsesta. Tuolien tulisi olla mukavia ja asetettuina niin, että ne ovat toisiinsa nähden tietystä kulmassa.
- Haastattelijan tulee näyttää mahdollisimman neutraalilta. Hänen tulee myös käyttäytyä ammattimaisesti ja kohdella lasta empaattisesti.
- Jos haastattelussa käytetään tulkkia, tämän tulee istua haastattelijan vieressä. Tulkin on oltava puolueeton.

Lapsille tehtävät haastattelut on suunniteltu kolmivaiheiseksi eli niissä on alustus, vapaata kerrontaa sekä lopetus:

1. Alustuksessa on tärkeää rakentaa hyvät välit lapseen, jotta tämän kanssa voitaisiin tehdä yhteistyötä ja luotaisiin myönteinen ilmapiiri, jossa molemmat osapuolet kuuntelevat toisiaan. Hyviä merkkejä ovat esimerkiksi se, että lapsi katsoo haastattelijaa silmiin, on rauhallinen sekä luottaa haastattelijaan.¹³
2. Kerrontavaiheessa haastattelija kysyy kysymyksiä pääteemaan liittyen ja antaa lapsen kertoa niistä vapaasti. Haastattelijan tulee esittää avoimia kysymyksiä, jotka eivät johdattele – niiden tarkoitus on ohjata lapsen kerrontaa, vaikkakin kysymysten olisi hyvä tarkentua loppua kohden. Esimerkkejä tällaisista kysymyksistä ovat "Kerrotko, mitä oikein tapahtui?", "Missä tämä kaikki tapahtui?" ja "Kuka tämän sinulle teki?" Näin haastattelija ei vaikuta liikaa siihen, mitä lapsella on sanottavanaan. Näin ollen turhan rajaavia tai johdattelevia kysymyksiä on vältettävä, kuten "Löikö isäsi sinua?" tai "Tapahtuiko tämä kotonasi?" Tällaisiin kysymyksiin annettuja vastauksia ei voida pitää täysin luotettavina tai hyväksyttävänä esimerkiksi todistustarkoituksiin.

¹⁰ Törneman, Janna, Listening to Children and Their Recommendations, Children's Ombudsman's Office, National Consultation Sweden, 8.5.2017.

¹¹ Itämeren valtioiden neuvosto, AudTrain – System Based Audit of Child Welfare, The AudTrain Programme, <http://www.childrenatrisk.eu/audtrain/> (Järjestelmäpohjainen lapsen hyvinvoinnin valvonta – ei saatavilla suomeksi).

¹² NICHd-haastattelurunko: <http://nichdprotocol.com/>

¹³ Katso esimerkiksi Tickle-Degnan, L., Rosenthal, R., The Nature of Rapport and Its Nonverbal Correlates, Psychological Inquiry, Vol. 1(4) 1990, s. 285-293. (Hyvien välien luonne sekä siihen liittyvä sanattomat korrelaatiit - ei saatavilla suomeksi) Collins, R., Lincoln, R.A., Frank, The Effect of Rapport in Forensic Interviewing, Psychiatry Psychology and Law, Vol. 9(1), 2002. (Hyvien välien vaikutus poliisikuulusteluissa - ei saatavilla suomeksi).

3. Loppuvaiheessa haastattelija tiivistää lapsen kertomuksen lapsen omilla sanoilla. Tämän jälkeen haastattelija palaa johonkin neutraaliin aiheeseen, kuten esimerkiksi lapsen mainitsemiin harrastuksiin. Haastattelijan tulee myös vastata lapsen esittämiin kysymyksiin ja huoliin sekä kiittää tätä osallistumisesta. Arkaluontoisten asioiden ympärillä pyörivien haastatteluiden kohdalla on myös syytä kertoa lapselle, mistä tämä saa vastauksia ja apua mahdollisissa ongelmatilanteissa, mikäli niitä ilmenee.

4.2 SUORIEEN KYSYMYSTEN ESITTÄMINEN UNIVERSAALIEISSA PALVELUTILANTEIESSA RUUMIEILLIESEN KURITUKSEN TUNNISTAMIESEKSI

Universaaleja tarkastuksia antavissa palveluissa palveluntarjoajat käyttävät perinteisesti avoimia kysymyksiä, jotta he eivät vaikuttaisi liikaa asiakkaan vastauksiin. Tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että palveluntarjoajilla on suurempi todennäköisyys tunnistaa väkivallan uhri suoraa kysymyksiä kysymällä.

Laaja-alainen, palveluiden käyttäjiin kohdistettu tutkimus on osoittanut, että sosiaali- ja terveystalveluiden tarjoajien on suotavaa kysyä suoraan lasten ja vanhempien kokemuksista väkivallan suhteen. Näin väkivallasta puhuminen tehdään helpommaksi, ja lapsen tai vanhemman tilanteesta (ja siihen liittyvistä ruumiillisen kurituksen, kumppaniin kohdistuvan tai muun muotoisen väkivallan riskeistä) saadaan tarkempaa tietoa.¹⁴

Tarkkoja kysymyksiä voidaan kysyä läpi lapsi- ja perhepalvelusektorin, esimerkiksi äitiysneuvoloissa, perhekeskuksissa, lastentautien poliklinikoilla, kouluuntulotarkastuksissa ja kouluterveydenhoitajan tapaamisilla.¹⁵ Esimerkiksi äideiltä olisi erityisen hyvä kysyä äitiysneuvola- ja perhekeskusvastaanoitoilla, onko tämä kokenut väkivaltaa nykyisessä tai edellisessä parisuhteessaan ja vaikuttaako tämä hänen hyvinvointiinsa. Vastaavasti isiltä tulisi kysyä samantlaisia kysymyksiä heille suunnattujen palvelujen kohdalla. Mikäli väkivaltaa on vastausten perusteella ilmennyt, tällöin tulee esittää tarkentavia kysymyksiä ja tarjota asianmukaisia palveluita.

4.3 TILANNEARVIO KERTOO, ONKO LAPSI KOKENUT VÄKIVALTA

Tapauskohtaisia arvioita tehtäessä palveluntarjoajat voivat tulla tunnistaneeksi vakavampia väkivallan oireita, joita ei voida selittää lapsen kertomuksella, jossa esimerkiksi sanottiin kurituksen olleen vain vähäistä. Kun lapsen kertomuksen ja hänen oireidensa välillä on huomattavaa eroavaisuutta, on oletettavaa, että palveluntarjoajalle ei ole kerrottu aivan kaikkea tilanteesta. Esimerkiksi ruumiillista kuritusta kokeneet lapset ovat usein altistuneet myös muunlaiselle väkivallalle, kuten koulukiusaamiselle tai muihin perheenjäseniin kohdistuneelle väkivallalle. Lapsen terveys heikkenee huomattavasti, jos tämä kokee tai joutuu todistamaan eri väkivallan muotoja.¹⁶

Näin ollen ruumiilliseen kuritukselle altistuneiden lasten kohdalla ei tule pysähtyä tilannearvioissa pelkästään viimeisimpään kokemukseen väkivallasta. Haastatteluiden ja muiden tiedonhankintamenetelmien tulee pyrkiä saamaan selville kaikki mahdolliset tilanteet, jossa lapsi on joutunut väkivallan uhriksi. Lapsen väkivaltakokemusten kokonaiskuvan ymmärtäminen on erityisen olennaista, sillä sen perusteella tälle voidaan suunnitella palveluja paremmista lähtökohdista. Näin myös voidaan vastata niihin (jopa vuosien takaisiin) tekijöihin, jotka ovat saattaneet lapsen haavoittuvaan asemaan.

4.4 LASTEN KUULEMINEN

Lasten osallistaminen tutkimuksiin on korvaamatonta, sillä näin palveluiden kehitykseen saadaan tuntuvampaa rajapintaa; lapsia voidaan kuulla esimerkiksi palveluiden laadun, vaikutusten tai tavoitavuuden arvioinnissa. Palveluntarjoajia on kuitenkin harvoin koulutettu tekemään tutkimusta lasten kanssa. Siksi he voivat hyötyä erinäisistä työkaluista ja menetelmistä.

ESIMERKKI

Ruotsin lapsiasiavaltuutettu käyttää työssään Young Speakers -menetelmää (Nuoret puhujat), jolla lapsia kuullaan ruumiilliseen kuritukseen ja muihin teemoihin liittyen. Menetelmästä on olemassa yksityiskohtainen opas lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilla.¹⁷ Sen varsinainen päämäärä on tarjota valtioiden virastoille sekä palveluntarjoajille keinoja kuulla ja haastatella lapsia turvallisella ja eettisellä tavalla, jolloin lasten näkemykset otetaan myös huomioon päätöksentekoprosesseissa. Menetelmä on kehitetty sellaisten kuntien viranomaisille ja palveluntarjoajille, joissa lähes kaikki paikalliset päätökset ja aktiviteetit vaikuttavat lasten elämään jollain tavalla.

¹⁴ Hultmann, Ole, Children Exposed to Intimate Partner Violence and/or Abused, Findings from Swedish research projects in child psychiatry and child protection work, Göteborgin yliopisto, National Consultation Sweden, 8.5.2017. Anders Broberg, Ulf Axberg, Asa Cater, Maria Eriksson, Ole Hultmann & Clara Iversen, iRISK – Utveckling av bedömningsinstrument och stödinsatser för valdsutsatta barn [Arviointityökalujen ja tukitoimenpiteiden kehittäminen haavoittuvaisessa asemassa oleville lapsille].

¹⁵ Väkiavallasta vapaan lapsuuden ohjelma, National Consultation in Sweden, 8-10.5.2017.

¹⁶ Hultmann, Ole, Children Exposed to Intimate Partner Violence and/or Abused, Findings from Swedish research projects in child psychiatry and child protection work, University of Gothenburg, National Consultation Sweden, 8.5.2017. Svedin, Carl Göran, Evaluating Research: What do we know and what are the gaps in research on violence against children, Barnafriid, National Consultation Sweden, 8.5.2017. (Tutkimusten arviointi: Mitä tiedämme jo, ja mitä puutteita lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksessa on, Ruotsin kansallinen konsultaatioselvitys - ei saatavilla suomeksi)

¹⁷ Ruotsin lapsiasiavaltuutettu: <https://www.barnombudsmannen.se/unga-direkt/>; <https://www.barnombudsmannen.se/young-speakers/om-unga-direkt/> Menetelmän kehitti alunperin Norjan Change Factory, katso: Donnestad, Eva & Marit Sanner, Handbok for forandrerne – om verdighet i mote med de som vokser opp og de som vil vokse, Forandringsfabrikken Forlag, 2006, ISBN 82-997 405-0-9.

Young Speakers perustuu siihen oletukseen, että lapset ovat omien kokemustensa asiantuntijoita. Menetelmän rakenne on kuusipolvinen:

- Valmistelut
- Yhteyden muodostaminen lapsiin ja osallistumiseen valmistautuminen
- Kuuleminen tai haastattelu
- Tulosten analysoiminen
- Tuen antaminen lapsille, jotta he voisivat esittää tapaamisissa näkemyksiään ja suosituksia päättäjille
- Lasten kuulemisten lopputulosten välittäminen eteenpäin olennaisille tahoille, esim. muille lapsille

Eettisten vaatimusten mukaisesti lasten ja heidän huoltajiensa tulee tietää, mitä ohjelma pitää sisällään. Lisäksi molempien tahojen suostumus vaaditaan ennen osallistumista. Osallistuneille on myös oltava joku tukihenkilö, johon turvautua, mikäli kuulemisen aikana tai sen jälkeen olo käy turhan tukalaksi.

Oppaassa esitellään eri menetelmiä ja työkaluja lasten itseilmaisun avustamiseksi esimerkiksi draaman, taiteiden, maalaamiseen, lyhytelokuvien teon ja digitaalisen tarinankerronnan keinoin. Lapsille annettavat tehtävät ovat sekä asiaankuuluvia, sopivia että mahdollisimman tahdikkaita. Lapsivetoisissa kuulemisissa lapset ovat itse mukana päättämässä, mitä suuntaa-antavat kysymykset pitävät sisällään. Oppaassa suositellaan virastojen ja palveluntarjoajien tekemän yhteistyötä sellaisten järjestöjen kanssa, jotka ovat jo onnistuneet luomaan luottamuksellisia suhteita lapsiin.

4.5 SUOJAUTUMISTAITOJEN OPETUS LAPSIKSI

Lapsilla on mainiot valmiudet oppia suojautumistaitoja jopa varhaisella iällä. Nämä taidot auttavat heitä sekä tunnistamaan riski- ja vaaratilanteita että tekemään turvallisia päätöksiä. Nämä taidot voivat myös edesauttaa lasten saattamista aktiivisemmiksi ja täysivaltaisiksi palveluiden käyttäjiksi. Suojautumistaitoja opettavia koulutusohjelmia voidaan tarjota esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden, lastensuojeluviranomaisten tai poliisin toimesta. Ohjelmia voidaan toteuttaa kouluissa, kesäleireillä tai vapaa-ajan aktiviteetteinä esimerkiksi pelien tai interaktiivisten verkkosivustojen kautta.

On olemassa myönteisiä arvioita saaneita ohjelmia, jotka tarjoavat lapsille tietoa riskeistä ja suojaumisstrategioista hausalla ja interaktiivisella tavalla. Niiden avulla lapset oppivat, miten toimia turvallisesti ikätoverien, aikuisten, yhteisön jäsenten ja tuntemattomien kanssa. Suojautumistaitoihin painottuvat ohjelmat painottavat sitä, että lapsilla on oikeus tuntea olonsa turvallisiksi ja itsevarmiksi sekä saada arvostusta yksilöinä. Lisäksi lapset oppivat luottamaan vaistoihinsa muodostaessaan suhteita

muihin henkilöihin; he oppivat, mikä on tärkeintä ihmisten välisissä suhteissa; he arvioivat, millaiset salaisuudet on laskettavissa hyväksi, mitkä huonoiksi ja kuinka niiden kanssa tulee toimia. Tällaiset ohjelmat ovat erityisen tehokkaita, kun ne antavat tukea vanhemmille, hoitopalvelualan työntekijöille sekä opettajille, kun nämä pyrkivät 1) ottamaan väkivallan puheeksi lapsen kanssa, 2) opettamaan lapsille turvallisuuteen liittyviä sääntöjä sekä 3) vahvistamaan rooliaan lapsen suhteen.

ESIMERKKEJÄ

Virolainen, pikkulasten turvallisuusohjelma Džimba Safety Programme (Džimba-turvallisuusohjelma) on saanut myönteistä palautetta kattavasta ja tehokkaasta tavastaan voimauttaa lapsia, vanhempia sekä opettajia.¹⁸ Eräässä ohjelmaan sisältyvässä tapaamisessa lasten kanssa keskustellaan erinäisistä tilanteista. Kouluttaja näyttää lapsille kuvaa, jossa aikuinen on antamaisillaan lapselle piiskaa. Tämän jälkeen lapsia pyydetään kuvailemaan, mitä he kuvassa näkevät, mitä siinä mahdollisesti tapahtuu ja keitä kuvassa olevat henkilöt voisivat olla. Kouluttaja kysyy myös, tietävätkö lapset ketään, joka hyväksyisi moisen kohtelun lapsia itseään kohtaan. Tapaamisten aikana useat lapset ovat myöntäneet uskovansa, että heidän vanhempansa tai opettajansa katsottaisiin voivan piiskata heitä.

Ohjelmaan osallistuminen auttaa lapsia ymmärtämään, että ruumiillinen kuritus koulussa ja kotona ei ole hyväksyttävää, ja lapset uskaltavat näin puhua siitä ja hakea tarvittaessa apua. He oppivat, että ruumiillinen kuritus käsittää sekä fyysisen ja psyykkisen väkivallan että nöyryyttävän ja halventavan kohtelun. Ohjelman arviot ovat vahvistaneet sen myönteisen vaikutuksen lasten oppimiselle ja lisääntyneelle tietoisuudelle. Lisäksi vanhemmat myönsivät, että heidän lapsillaan ei ollut tarpeeksi tietoa turvallisuudesta ja siihen liittyvistä taidoista ennen ohjelmaan osallistumista. Vanhempien mielestä olikin hyvä, että ohjelmassa rohkaistiin lapsia ja vanhempia keskustelemaan avoimesti vaaratilanteista, väkivallan uhasta sekä turvallisuudesta. Ohjelmalla oli myös se hyvä puoli, että se sai vanhemmat pohtimaan omia kasvatustapojaan.

Pelastakaa lapset -järjestön kehittämä Resilience Programme (Sinnikkyysohjelma) opettaa lapsille elämäntaitoja väkivallan estämiseksi ja hankalien tilanteiden ylitse pääsemiseksi. Ohjelma sisältää rakenteellisen oppimisprosessin eri ikäisille pojille ja tytöille, ja se pyrkii voimauttamaan lapsia niin, että nämä voisivat arvostaa itseään paremmin ja tehdä turvallisia päätöksiä ja valintoja elämässään.

Ohjelma tukee lasten eri elämäntaitojen kehitystä, esimerkkinä sosiaaliset ja viestinnälliset taidot, itsesuojelutaidot, väkivallan ehkäisemistaidot sekä riitatilanteiden ratkaiseminen ilman väkivaltaa.

¹⁸ Centre Dardedze on latvialainen, Riikassa toimiva voittoa tavoittelematon järjestö. Lisätietoja täältä: <http://www.dzimba.lv/lv/>; <http://www.centrsdardedze.lv/en/services/children/programm-for-children>.

Osallistujia rohkaistaan lisäksi toimimaan esikuvina muille lapsille. He oppivat keskustelemaan tunteistaan ja hakemaan apua oikeista paikoista. Koulutuksessa lapsista koulutaan aktiivisempia ja vastuullisempia perheenjäseniä, kavereita sekä kansalaisia. Henkilökohtaisten suojautumistaitojen kehittämisen lisäksi ohjelma pyrkii myös ottamaan mukaan lasten sosiaalisten verkostojen eri tekijät. Vanhemmat ja huoltajat osallistuvat työpajoihin, joissa heitä pyydetään pohtimaan heidän lapsiinsa kohdistuvia haasteita ja kuinka niitä vastaan voisi toimia. Myönteinen vanhemmuus on esimerkiksi eräs työpajojen kantavista teemoista.¹⁹

4.6 LAPSIYSTÄVÄLLINEN MATERIAALI

Lapsiystävällinen materiaali helpottaa viestimistä, kun kaikenikäisten lasten kanssa olisi tarkoitus puhua vaikeista asioista, kuten konflikteista tai perheväkivallasta. Monissa valtioissa virastot ja kansalaisjärjestöt ovatkin yhteistyön tuloksena teettäneet lapsiystävällistä materiaalia ja kirjoja, joissa lapsille kerrotaan esimerkiksi, että ruumiillinen kuritus ei ole hyväksyttävää ja mistä sitä vastaan voi hakea apua.

ESIMERKKEJÄ

Virossa ja Ruotsissa tietyt lastenkirjat käsittelevät ruumiillista kuritusta ja antavat lisätietoa vanhemmille, opettajille sekä lasten ja perheiden kanssa työskenteleville tahoille. Kirjoja on käännetty useille eri kielille, ja niitä on jaettu lastentarhoihin, päiväkoteihin, peruskouluihin sekä erinäisiin tukikeskuksiin. Niitä on myös löydettävissä ilmaiseksi netissä tai äänikirjaformaateissa. Sekä vanhemmat ja ammattilaiset pitävät hyvänä asiana sitä, että tarinat kerrotaan yksinkertaisesti, sillä se helpottaa lasten kanssa keskustelemista sekä ruumiillisesta kurituksesta että muista, kipeistä aiheista. Yksinkertainen kieli madaltaa myös kynnystä niiden lasten ja vanhempien osalta, joiden lukutaito on keskimääräistä alhaisempi.²⁰

Ruotsin rikoksen uhreille maksettavista korvauksista ja tuesta vastaavan viranomaisen (Brottsoffermyndigheten) tuottaman Liten-kirjan tarina ja kuvitus eivät suoranaisesti mainitse väkivaltaa, vaan siitä käy epäsuorasti selväksi, että Liten-lapsen kotona ei kaikki ole hyvin. Kirja kertoo eri keinoista, johon Liten turvautuu tämän johdosta, esimerkiksi pyrkimällä kiinnittämään huomion toisaalle, pakenemaan tai hakemaan apua perheen ulkopuolelta. Lapsille suunnatun kirjan sanoma on, että on olemassa aikuisia, joilta voi hakea apua.²¹ Nuorille voi vastaavasti tarjota elokuvia tai väkivallasta suoraan kertovia tarinoita, kunhan kerronta tapahtuu niissä lapsen näkökulmasta ja lapsen ihmisarvoa kunnioittaen.²²

¹⁹ Save the Children's Resource Centre, The Youth Resilience Programme: Psychosocial support in and out of school, <https://resourcecentre.savethechildren.net/library/youth-resilienceprogramme-psychosocial-support-and-out-of-school> (Nuorison sinnikkyysohjelma: psykososiaalinen tuki koulussa ja sen ulkopuolella - ei saatavilla suomeksi); Save the Children's Resource Centre, The Children's Resilience Programme: Psychosocial support in and out of school, <https://resourcecentre.savethechildren.net/library/childrens-resilience-programme-psychosocial-support-and-out-of-school>

²⁰ Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelma, National Consultation in Sweden, 8-10.5.2017. Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelma, National Consultation in Estonia, 15-17.11.2017.

²¹ Ruotsin Brottsoffermyndigheten, Liten, https://www.brottsoffermyndigheten.se/Files/Broschyren/Jag%20vill%20veta/Liten_0703.pdf

²² Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelma, National Consultation in Estonia, 15-17.11.2017.

05

palvelutarjonnalta opittua

Palveluntarjoajat työskentelevät suoraan sekä ruumiillisen kurituksen uhrien että sitä käyttävien tahojen kanssa. He myös osallistavat perheitä kurituksen riskin laskemiseksi ja suojelukapasiteettien vahvistamiseksi. Vaikka kaikki sektorit työskentelevät näiden tavoitteiden eteen toimivaltansa mukaisesti, sektorien välisellä yhteistyöllä voidaan taata yhä parempia tuloksia.

5.1 SOSIAALIPALVELUILTA JA LASTENSUOJELULTA OPITTUA

Vanhemmilla ja huoltajilla on päävastuu lastensa hyvinvoinnista. Sosiaalityöntekijät sekä lastensuojeluviranomaiset tulevat mukaan kuvaan vasta, kun vanhemmat tarvitsevat tukea vaikeissa tilanteissa ja kun nämä eivät voi enää taata lastensa turvallisuutta ja hyvinvointia. Vanhemmat voivat tarvita esimerkiksi tukea lastensa hoitamiseen, sääntöjen asettamiseen, lapsen terveen kehityksen ymmärtämiseen sekä puhe- ja kuuntelutaitojensa kehittämiseen lasten kanssa keskustellessa. Tukea voidaan myös tarvita siihen, miten luoda merkityksellisiä tunnesiteitä lapseen ja miten luoda heille turvalliset oltavat heidän käytöksestään huolimatta.

Sosiaalityöntekijät ovat päteviä tukemaan vanhempia ja lapsia kaikissa näissä asioissa. Tarvittaessa sosiaalipalveluista ohjataan perheitä muihin asiantuntijapalveluihin, kuten terveydenhuoltoon, mielenterveyspalveluihin tai vaikka sosiaalihuollon piiriin, mikäli esimerkiksi taloudelliselle tuelle on tarvetta.

Sosiaalipalvelut tarvitsevat monenlaisia menetelmiä sellaisten lasten tukemiseksi, jotka ovat kokeneet tai ovat vaarassa kokea ruumiillista kuritusta kotona. Menetelmiä tarvitaan erikseen pikkulapsille, kouluikäisille, nuorille, aggressiivisesti käyttäytyville lapsille, ujoille sekä vuorovaikutushäiriöisille ja vammaisille lapsille.

5.1.1 LASTEN SUORAN YHTEYDENOTON MAHDOLLISTAMINEN

Lapset arvostavat mahdollisuutta ottaa itse yhteyttä sosiaalityöntekijään, vaikkakin tämä voi olla usein hankalaa ikärajoitteiden ja muiden ongelmien vuoksi. Useissa maissa sosiaalityöntekijöillä on lain mukaan velvollisuus kertoa vanhemmille, mikäli lapsi on ottanut heihin yhteyttä, sillä vanhempien on annettava toiminnalle suostumuksensa. Tämä voi johtaa vaikeaan eturistiriitaan, etenkin jos lapsi pyytää apua kotonaan kokemaansa ruumiilliseen kuritukseen.

Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelman aikana konsultoidut lapset kertoivat, että he arvostaisivat matalan kynnyksen pääsyä sosiaalityöntekijöiden puheille kouluissa, yhteisökeskuksissa ja verkossa. Sosiaalityöntekijöiden haluttiin vierailevan kouluissa esittäytymässä, jakavan yhteystietojaan, kertovan, mitä he tekevät lasten ja vanhempien eteen ja mitä heidän työnsä ylipäättään kuuluu. Sosiaalipalveluihin pääsyä helpottaisi myös se, mikäli sairaaloissa ja poliisiasemilla on omat sosiaalityöntekijänsä, jolloin he olisivat nopeasti tavoitettavissa tarpeen vaatiessa.

ESIMERKKI

Ruotsissa lapsen ottaessa yhteyttä sosiaalityöntekijään on tällä mahdollisuus tutkia lapsen tilannetta kahden viikon ajan ennen vanhemmille ilmoittamista.²³ Tämä käytäntö sekä helpottaa lasten pääsyä sosiaalipalveluiden piiriin että mahdollistaa aikaisen intervention sekä tuen henkilölle, joka on kotona kokenut ruumiillista kuritusta tai muuta väkivaltaa.

23 Blomgren, Karin, The Role of Social Services in Family Support and Violence Prevention, Ruotsin sosiaali- ja terveysministeriö, National Consultation Sweden, 10.5.2017. (Sosiaalipalveluiden rooli perheiden tukemisessa ja väkivallan ehkäisyssä, Ruotsin kansallinen konsultaatiosektori - ei saatavilla suomeksi)

5.1.2 SOSIAALITYÖNTEKIJÄT LASTEN JA PERHEIDEN AUTTAJINA

Sosiaalipalveluiden parissa työskennellään useiden eri asiakkaiden ja aihepiirien kanssa. Nyky-yhteiskunnan monitahoisuudesta johtuen useat henkilöt joutuvat elämässään tilanteeseen, jossa he turvautuvat sosiaalityöntekijän apuun. Kuitenkin sosiaalipalveluihin tukeutuminen koetaan usein leimaavaksi ja häpeälliseksi, ja nämä kielteiset mielikuvat saattavat hidastaa avun hakemista, jolloin myös sosiaalipalveluiden ennaltaehkäisyvalmiudet kärsivät. Monet palveluntarjoajat kannattaisivatkin esimerkiksi tiedotuskampanjaa, joka pyrkisi kohentamaan kansalaisten näkemyksiä sosiaalityöstä. Myönteisen kokonaiskuvan edistäminen auttaa kansalaisia ymmärtämään paremmin sosiaalialan tarjoamien palveluiden todellisen arvon.

5.1.3 TAPAUKOKHTAINEN ARVIOINTI

Kun apua kaipaavaan perheeseen on muodostettu ensikontakti, sosiaalityöntekijät voivat aloittaa tapauskohtaisen arvioinnin, jotta perheen tilanteesta voidaan saada lisätietoa. Tarkoitus on ymmärtää perheen jäsenten tilannetta ja tarpeita, kuulla heidän näkemyksiään ja päättää, kuinka heitä voisi parhaiten auttaa. Tämän vuoksi perheen jokaisen lapsen tilanteesta ja tarpeista on tehtävä erillinen arvio. Kuviossa 1 esitetään apua kaipaavien lasten arviointikehys (Framework Assessment of Children in Need), joka on saanut monista maista, esim. Virosta, Ruotsista ja Isosta-Britanniasta, myönteistä palautetta. Sen tarkoitus on tukea sosiaalityöntekijöitä lasten turvallisuuden, hyvinvoinnin sekä kehityksen edistämiseksi.

Arviossa kiinnitetään huomiota fyysisiin, psykologisiin, kognitiivisiin, koulutuksellisiin sekä tunne-tason asioihin. Samalla siinä huomioidaan lapsen terveys, sosiaalis-taloudellinen tilanne, sosiaaliset suhteet ja taidot. Arviointikehys opastaa sosiaalityöntekijöitä perhe- ja ympäristötekijöiden vaikutusten arvioinnissa lapsen tilannetta tarkasteltaessa. Samalla siinä tarkastellaan vanhempien kykyjä ja valmiuksia 1) ymmärtää lasten tarpeita, 2) vastata näihin tarpeisiin sekä 3) muodostaa myönteisiä suhteita, joissa ei turvauduta väkivaltaan.²⁴

Kuvio 1: Apua tarvitsevien lasten arviointikehys²⁵

Tämän arviointityökalun avulla sosiaalityöntekijät voivat soveltaa peruseriaatteita (kuten lasten näkemysten ja edun huomioiminen) käytäntöön. Koko arviointiprosessin aikana työkalu tarjoaa sen käyttäjälle vaihteita opastusta siitä, kuinka kerätä ja analysoida tietoa sekä tehdä päätöksiä. Samalla työkalun avulla saa paremman kuvan siitä, mitkä ovat kunkin palvelun ja toimijan roolit ja velvollisuudet.

5.1.4 LAPSEN EDUN MÄÄRITTELY

Sosiaalipalveluilla on paljon menetelmiä lapsen edun määrittämiseksi, kun on tarpeen tehdä lasta koskevia päätöksiä. Edun määrittely on muodollinen, kaksivaiheinen prosessi:

1. Edun arvioinnissa pyritään keräämään kaikki olennainen tieto päätöksenteon tueksi.
4. Määrittelyvaihe on edeltävään vaiheeseen perustuva muodollinen päätöksentekomenettely, jossa päätetään, mikä kyseisessä tilanteessa olisi lapsen parhaaksi.

Esimerkiksi tilanteessa, jossa perheessä esiintyy ruumiillista kuritusta, lapsen edun määrittely auttaa sosiaalityöntekijöitä päättämään, onko lapsen turvallista jäädä perheeseen vai tuleeko tämä ottaa huostaan. Edun arvioinnissa tarkastellaan sekä lapsen tilannetta, taustaa että tarpeita, kuin myös perhetilannetta ja sosiaalista ympäristöä. Siihen kuuluu myös riski- ja turvallisuusarvion tekeminen sekä lapselle ja perheelle käytettävissä olevien tukimahdollisuuksien, taitojen ja resurssien kartoittaminen. Arvioinnissa hyödynnetään lapsen haastattelussa tuomia asioita.

²⁴ Yhdistyneen kuningaskunnan terveysministeriö, opetus- ja työministeriö ja sisäministeriö: Framework for the Assessment of Children in Need and their Families, 2000, <http://web.archive.nationalarchives.gov.uk/20130404002518/https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/Framework%20for%20the%20assessment%20of%20children%20in%20need%20and%20their%20families.pdf> (Arviointikehys apua kaipaavien lasten ja heidän perheidensä arviointiin - ei saatavilla suomeksi). Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus: Working Together to Safeguard Children, A guide to inter-agency working to safeguard and promote the welfare of children, 2015, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/592101/Working_Together_to_Safeguard_Children_20170213.pdf (Yhteistyötä lasten suojelemiseksi, Opas monialaiseen työskentelyyn lasten hyvinvoinnin tukemiseksi ja edistämiseksi - ei saatavilla suomeksi) Socialstyrelsen, Child Welfare in a State of Change, Final report from the BBIC project, 2012, https://www.socialstyrelsen.se/publikationer2012/child-welfare-in-a-state-of-change-final-report-from-the-bbic-project/Documents/BBIC%20project_summary.pdf (Lasten hyvinvointi muutostilassa, BBIC-hankkeen loppuselvitys - ei saatavilla suomeksi) ²⁵ UK:n hallitus: Working Together to Safeguard Children, A guide to inter-agency working to safeguard and promote the welfare of children, 2015, s. 22.

Edun määrittelyä tekevien sosiaalityöntekijöiden täytyy usein pyrkiä sekä pitämään lapsen erinaiset oikeudet ja edut tasapainossa että huomioida vanhempien oikeudet ja näkemykset. Eturistiriidat eivät ole harvinaisia näissä tilanteissa, ja ne tekevätkin määrittelyn erityisen haastavaksi. Seuraavat periaatteet tarjoavat opastusta sosiaalityöntekijöiden päätöksentekoon:

- On erityisen tärkeää ottaa huomioon, voiko lapsi kärsiä päätöksen johdosta.
- Lapsella on oikeus tulla vanhempiensa kasvattamaksi sekä säilyttää yhteys perheeseensä
- Lapsen terveyteen, koulutukseen sekä haavoittuvuuteen liittyvät tarpeet tulee ottaa huomioon.
- Lapsen tilanteen jatkuvuus ja vakaus ovat tärkeitä.²⁶

Koska edun määrittely on muodollinen prosessi, sitä suojaavat myös menettelyä koskevat takeet. Näitä perusvaatimuksia on noudatettava, sillä muutoin lapsen edun mukainen päätös voidaan kyseenalaistaa ja todeta se lainvastaiseksi. Vaikka sosiaalityöntekijöillä onkin määrittelyä helpottavia työkaluja, näiden takeiden noudattamisen suhteen opastamista on vain vähän.

Erityisesti huomionarvoinen kohta on avoimuuteen ja dokumentointiin liittyvä tae. Lapsen edun määrittelyn jokainen vaihe on kirjattava ylös. On annettava tarkka selostus siitä, kuinka lapsen etua arviointiin, miten lapsen näkemykset on otettu huomioon ja kuinka niitä verrattiin muiden osapuolien näkemyksiin ja intresseihin. Lapsella on myös oikeus näihin papereihin. Mikäli lapsi ei ole samaa mieltä menettelyn lopputulemasta, hänellä on oikeus pyytää uudelleenkäsiteltävä tai valittaa päätöksestä.

Menettelyä koskeviin takeisiin kuuluu myös, että menettelyyn ei mene liian kauan aikaa ja että lapselle kerrotaan menettelystä tarpeeksi ymmärrettävästi. Lasta on kuultava, ja hänen näkemyksensä on otettava huomioon päätöstä tehtäessä. Jos lapsen ja vanhempien välillä ilmenee eturistiriita, lapsella on oikeus saada tukea perheen ulkopuoliselta edunvalvojalta tai huoltajalta.

5.1.5 SYRJÄYTYNEIDEN PERHEIDEN TAVOITTAMINEN

Erityisen syrjäytyneessä asemassa olevat perheet kokevat tavanomaisesti useanlaisia ongelmia, kuten taloudellisia, koulutuksellisia, sosiaaliseen turvaverkkoon tai lapsen kehityksen ja tarpeiden ymmärtämiseen liittyviä haasteita. Joillakin vanhemmilla voi tämän lisäksi olla mielenterveys- ja päihdeongelmia, ja heidän yhteytensä lapseen voivat olla rajalliset. Toisin sanoen heidän perhe-elämänsä ja asumistilanteensa ei välttämättä voi tarpeeksi hyvin taata rakenteellista kasvatusta.

Näissä tilanteissa lapsilta uupuu usein turvallisuuden tunne, rajat sekä vakaat suhteet muihin. Lisäksi mikäli vanhemmilla on heikot kasvatustaidot, he voivat olla taipuvaisia tulkitsemaan lasten käyttäytymistä väärin. Näiden tekijöiden summa voi johtaa pahimmillaan aggressiiviseen käyttäytymiseen ja konfliktitilanteisiin, jotka voivat helposti johtaa sekä fyysiseen että psyykkiseen väkivaltaan, lapsen hyljintään sekä rankaisutarkoituksissa esitettyihin uhkauksiin.

Palveluntarjoajille tuottaa usein hankaluuksia tavoittaa näitä riskiryhmiä, sillä yleiset palvelut eivät aina välttämättä sovi heille. Sen sijaan kohdistetut palvelut tarjoavat mahdollisuuden ehottaa perhesuhteita ja estää perheiden hajoaminen, olipa sitten kyse kuinka syrjäytyneistä henkilöistä tahansa.

Sosiaalityöntekijöiden onnistuu tavoittaa syrjäytyneet vanhemmat osallistamalla heidät ja heidän lapsensa pitempiaikaiseen, rakeenteelliseen yhteistyöhön. Tähän on pystytty esimerkiksi erinäisten, hyväksi todettujen ohjelmien kautta, jotka tarjoavat sosiaalityöntekijöille ja vanhemmille läheisen ja kunnioittavan rajapinnan ystävällishenkisessä perheystävyydessä. Interaktiivinen oppiminen ja sosiaalinen kanssakäyminen muiden vanhempien kanssa tekevät osallistumisesta mielekkäämpää. Ohjelmissa on myös ryhmäaktiiviteettejä, joissa sosiaalityöntekijät toimivat esikuvina vanhemmille, puuttuvat hankaliin tilanteisiin sekä antavat tarvittaessa neuvoa. Pelisäännöistä sovittaessa ja aktiiviteettien teemoja valitessa on hyvä ottaa vanhemmat mukaan, jotta he kokisivat olevansa osallisena toiminnassa. Pääsääntönä on, että lasta ei missään nimessä saa lyödä eikä hänelle saa huutaa. Aktiiviteeteissa opittujen rutiinien kautta vanhempien odotetaan omaksuvan ohjelman aikana opittuja malleja ja hyödyntävän niitä perhe-elämässä.

ESIMERKKEJÄ

Ruotsissa sosiaalityöntekijät ovat onnistuneet tavoittamaan erityisen syrjäytyneitä perheitä osallistamalla kättilöiden suorittamiin kotikäynteihin tuoreiden vanhempien koteihin. Nämä yhteiskäynnit antavat sosiaalityöntekijöille mahdollisuuden esitellä itsensä ja toimintaansa sekä kannustaa vanhempia ottamaan yhteyttä tarvittaessa.²⁷

Latviassa Centre Dardedzen kehittänyt Guardian Angel -ohjelma on suunnattu pienten lasten perheille, joihin katsotaan kohdistuvan korkean tason sosiaalisia riskejä. Vanhemmat ohjataan ohjelmaan sosiaalipalvelujen kautta, ja heidän osallistumisensa on pakollista, mikäli heidän lapsiensa turvallisuus ja hyvinvointi voisi jollain tavoin olla uhattuna. Perheet osallistuvat kahdesti kuukaudessa ryhmätapaamisiin, joita vetää kaksi kouluttajaa. Ohjelmassa kehitetään vanhempien itseluottamusta sekä autetaan heitä pitämään itseään hyvinä vanhempina, jotka ovat sitoutuneita oppimaan ja parantamaan kasvatustaitojaan.²⁸

²⁶ UNHCR ja UNICEF: Safe and Sound, 2014. (Turvassa - ei saatavilla suomeksi).

²⁷ Munkelt, Jenny, Strategic Work With Parenting Support, Ministry of Health and Social Affairs, National Consultation Sweden, 10.5.2017. (Strateginen työ vanhempien tukemiseksi, Ruotsin sosiaali- ja terveysministeriö, Ruotsin kansallinen konsultaatioselelytys - ei saatavilla suomeksi)

²⁸ Centre Dardedze, National Consultation Latvia, 11.10.2017.

Tapaamiset noudattavat aina samaa kaavaa. Ensimmäisessä osiossa keskitytään kasvatustaitojen opettamiseen. Jokainen vanhempi kertoo vuorollaan ryhmälle, minkälaista kehitystä heidän lapsessaan on tapahtunut. Tehtävän tarkoitus on kiinnittää vanhempien huomio lastensa kehittymiseen, jolloin he oppivat, mistä lapsi pitää ja ei pidä sekä kuinka tämä oppii sosiaalisia, viestinnällisiä, leikkimis- ja tunnetaitoja. Tämän osion jälkeen ryhmä laulaa yhteislaulun, jonka aikana vanhemmat laittavat lapsilleen kosteusvoidetta. Tällä pyritään vahvistamaan lasten ja aikuisten välistä sidettä. Tapaamisen toisessa osiossa vanhemmat ja lapset syövät yhdessä terveellisen aterian, minkä tarkoituksena on edistää keskustelua ravitsemustottumuksista ja terveydestä. Kun lapsi täyttää kaksi, muu ryhmä järjestää kyseiselle perheelle valmistujaisjuhlat.

5.1.6 MAAHANMUUTTAJA- JA TURVANPAIKANHAKIJAPERHEIDEN TIETOISUUDEN LISÄÄMINEN

Ruumiillisen kurituksen kieltämiseksi lailla on yhteiskuntien yleensä kuljettava monien vuosien tai vuosikymmenten matka. Mutta siinä missä monissa maissa tavoitteisiin on päästy vähitellen, pitää maahanmuuttajien ja turvapaikanhakeutujien sopeutua näihin käytäntöihin välittömästi, mikäli heidän kotimaassaan kieltoa ei vielä ole. Tämän onnistumiseksi heille on annettava tietoa kohdemaan kiellon lainvoimaisuudesta ja sen merkityksestä päivittäisessä perhe-elämässä. Kuitenkaan pelkästään kiellosta tiedottaminen ei vielä riitä. Jotta heidän asenteitaan ja käytösmallejaan voitaisiin muuttaa kohti parempaa, on heille annettava lisäksi ohjeistusta myönteisestä vanhemmuudesta sekä käytännön neuvoja ja informaatiota erinäisistä palveluista ja tukimahdollisuuksista, joita perheille tarjotaan. Kulttuuritietämys onkin tässä asiassa eduksi sosiaalityöntekijöille, jotta he voisivat tavata kasvotusten eri kulttuurista tulevia henkilöitä, kuunnella heidän näkemyksiään sekä rohkaista heitä suojelemaan lapsiaan väkivallalta.

Palveluntarjoajien tueksi on myös olemassa koulutettuja kulttuuriasiantuntijoita, jotka tukevat eri kulttuuritaustaisten henkilöiden kanssa asioimista – joskus myös tulkkauspalveluja tarjoamalla. Kulttuuriasiantuntijat pystyvät yleensä tunnistamaan kohdekulttuurin perinteisiä arvoja ja normeja, jotka voisivat puoltaa myönteistä vanhemmuutta. Sosiaalityöntekijöiden on myös hyvä omaksua ammattimainen, puolueeton sekä empaattinen asenne muualta tulleita kohtaan. Mikäli moralisointia ja arvostelua vältetään, on paljon helpompi luoda luottamuksellinen suhde palvelun käyttäjiin näiden taustoista huolimatta.

ESIMERKKI

Ruotsissa eräs ”sillanrakentaja-aloite” on auttanut

vahvistamaan universaaleja palveluita tuottavien perhekeskusten kulttuurillista ja kielellistä osaamista. Nämä sillanrakentajat ovat kunnallisten viranomaisten ja kunnanvaltuustojen henkilökunnan jäseniä, joilla on osaamista muista kulttuureista ja joiden äidinkieli ei ole ruotsi. Monet heistä ovat myös opettajia ja pedagogeja. He toimivat kulttuurillisina ja kielellisinä linkkeinä palveluntarjoajien sekä niiden perheiden kanssa, jotka eivät ole kotoisin Ruotsista. Sillanrakentajien tehtävänä on motivoida näitä vanhempia vierailemaan paikallisissa perhekeskuksissa ja käyttämään niiden palveluita. Aloite sai alkunsa perhekeskusten palveluntarjoajilta, jotka kertoivat, etteivät olleet pystyneet kielellisten ja kulttuurillisten syiden vuoksi kommunikoimaan kaikkien keskusten vierailijoiden kanssa. Samalla palveluntarjoajat kertoivat, että vähemmistöperheet eivät näistä syistä saa saman tasoista ja -laatuista palvelua kuin kantaväestö.²⁹

Eri kulttuureista ja maista tulleiden henkilöiden kanssa toimiessa on palveluntarjoajien oltava tietoisia, että näiden perheiden lapset tai vanhemmat voivat altistua jopa sellaiselle väkivallalle, jota ei valtaväestön keskuudessa ilmene. Tällaista väkivaltaa voi olla esimerkiksi kunniaväkivalta, sukupuolielinten silvonta sekä lapsi- ja pakkoavioliitot. Jotta lapsia ja vanhempia voitaisiin rohkaista kertomaan näistä kokemuksista, on tärkeää tarjota heille ympäristö – esimerkiksi perhekeskus, sairaala tai koulu – jossa voi puhua luottamuksellisesti peloista ja uhkailusta. Sosiaalipalveluiden tarjoajille tulee antaa valmiudet ottaa eri taustoista lähtöisin olevien henkilöiden pelot ja huolet todesta sekä ottaa yhdessä asiakkaiden sekä erikoisammattilaisten kanssa selvää, minkälaiset palvelut olisivat eniten avuksi kussakin tilanteessa. Koska nämä ovat usein erittäin arkaluonteisia asioita, tulee palveluntarjoajien olla neuvokkaita, kekseliäitä sekä empaattisia löytääkseen ratkaisuja, jotka kaiken lisäksi ovat lapsen edun mukaisia.

5.1.7 HUOLTAJAN TAI LUOTETTAVAN HENKILÖN TUKI

Palveluita käyttävät lapset ja vanhemmat voivat hyötyä sellaisen luotettavan henkilön tuesta, joka ei itse ole osa varsinaisia lastensuojelu- ja sosiaalihuoltopalveluja. Tukihenkilön tulee olla pätevä ja koulutettu toimimaan palvelun käyttäjän edustajana, auttamaan kommunikaatiossa ja eri palvelujen koordinoimisessa. Lapsen kanssa työskennellessä tukihenkilö ajaa tämän etuja ja puolustaa tätä mahdollisissa eturistiriitatilanteissa. Luotettavan henkilön asema on erityisen tärkeä tilanteissa, joissa lapsi joutuu ikään kuin vanhempiensa riidan välikappaleeksi, kuten avioerotilanteissa.

ESIMERKKEJÄ

Ruotsissa kaavaillaan paraikaa tukihenkilöitä vammaisten lasten perheille. Pilottihankkeessa käytettiin ”henkilökohtaisia koordinaattoreita”, jotka tukivat perheitä tuomalla palvelut ja perheet yhteen.

29 Ahnquist, Johanna, The Swedish Strategy for Developed Parental Support and the Family Centre as an Arena for the Provision of Municipal Parental Support Services, (Ruotsin strategia kehitylle vanhempainuuelle ja perhekeskukset kunnallisten vanhempain tukipalveluiden pääkeskuksina - ei saatavilla suomeksi) Julkaistu: Nordic Council of Ministers, Family Centre in the Nordic Countries, A meeting point for children and families, 2012, s. 41-47, s. 45-46.

Tulokset ovat osoittaneet tukihenkilöpalvelun vähentävän vanhempien ylimääräistä taakkaa sekä antavan näille enemmän aikaa lastenhoitoon.³⁰

Ruotsin kirkkoon kuuluvat seurakunnat tarjoavat lisäksi lapsille ja vanhemmille mahdollisuuden, hakea apua ja tukea kirkkoherralta. Monet kirkkoherrat tukevatkin sosiaalipalveluja käyttäviä lapsia ja vanhempia esimerkiksi osallistumalla sosiaalityöntekijöiden kanssa käytäviin tapaamisiin, tarjoamalla sovittelua sekä helpottamalla lastensuojelujärjestelmään ohjautumista. Kirkkoherrat on koulutettu ja perehdytetty sosiaalityön ja lastensuojelun menettelyihin, mutta he eivät kuitenkaan ole osa varsinaisia palvelurakenteita ja byrokratiaa. Tällöin heille jää enemmän aikaa auttaa itse lapsia ja perheitä. Kuten muillakin ammattilaisilla, myös kirkkoherroilla on velvollisuus ilmoittaa lapsiin kohdistuvat väkivaltaepäilyt ja -teot sosiaalityöntekijöille.

5.2 TERVEYDENHUOLTOPALVELUILTA OPITTUA

Lääketieteen ja terveydenhuollon ammattilaisilla on usein hyvät yhteydet perheisiin, jolloin he voivat antaa näille tietoa ja neuvontaa erinäisistä terveyteen liittyvistä tekijöistä. Vanhemmat luottavat yleensä vakaasti terveydenhuoltopalveluihin ja ottavat vastaan sieltä saatuja neuvoja esimerkiksi lastenhoidon ja väkivallasta vapaan kasvatuksen osalta. Myönteisen vanhemmuuden sanoman levittäminen terveydenhuoltopalveluiden välityksellä onkin tuottanut positiivisia tuloksia (esim. kättilöiden kotikäyntien kohdalla). Tämä auttaa kasvattamaan vanhempien tietoisuutta väkivallan haittavaikutuksista, lapsen henkeen ja kehitykseen kohdistuvista riskeistä sekä ruumiillista kuritusta korvaavista kasvatustekniikoista.

Lääketieteen ammattilaiset ovat erinomaisessa asemassa väkivallan oireiden tunnistamiseksi. Tästä huolimatta heillä on käytössään hyvin vähän opastusta siitä, milloinka lapsen oireilu voisi luokitella sairauden, tapaturman tai väkivallan aikaansaamaksi. Erikoissairaanhoidon piirissä on kyllä näiden erojen tunnistamiseen koulutettua henkilökuntaa, mutta he eivät usein ole mukana ensidiagnoosia tekemässä. Monissa maissa erikoislääkäri kutsutaankin paikalle vasta rikostutinnan alettua. Tämän vuoksi monialainen yhteistyö diagnoosintekovaiheessa on näin ollen tarpeen. Mikäli sekä lääketieteelliset että sosiaalipalvelut tuodaan yhteen arviointivaiheessa, voi väkivallan ja sen riskien tunnistaminen helpottua huomattavasti. Tällaista yhteistyötä tapahtuu vain harvakseltaan, mutta esimerkiksi tietyissä sairaaloissa ja äitiysneuvoloissa sosiaalityöntekijät tai lastensuojeluviranomaiset työskentelevät toisinaan yhdessä lääkäreiden kanssa väkivallan estämiseksi ja tunnistamiseksi sekä uudelleenohjausten tekemiseksi.

Lääkärit ja muut terveydenhuollon ammattilaiset pyrkivät yleensä saavuttamaan potilaattensa luottamuksen, jotta keskusteleminen, diagnosointi sekä hoitoprosessi sujuisivat luontevammin. Tämä luottamus pohja voi kuitenkin ajaa ammattilaisen hankalaan tilanteeseen, kun potilaana oleva vanhempi voi mahdollisesti olla uhka omalle lapselleen. Tällöin halu ylläpitää lääkärin ja potilaan välistä luottamussuhdetta voi asettua poikkiteloin ammatillisten velvollisuuksien, kuten lapsen terveyden ja turvallisuuden suojelemisen kanssa. Näin voi käydä eritoten silloin, kun vanhempaa voidaan epäillä lapsen kohdistuneesta väkivallasta, mielenterveysongelmista, päihteiden liikakäytöstä tai muista terveysongelmista, jotka voivat haitata hänen asemaansa huoltajana. Vastaavissa tilanteissa yleis- tai lastenlääkärit hyötyisivät läheisestä yhteistyöstä sosiaalityöntekijöiden kanssa: näillä kun on yleensä paremmat valmiudet kertoa omista tai lääkäreiden huolista vanhemmille ja tarjota tukipalveluita.

Lasten fyysisen kehityksen ja kasvun seuranta voi auttaa lääkäreitä tunnistamaan väkivallan uhreiksi joutuneita lapsia. Tällaiset lapset, jotka ovat kokeneet väkivaltaa kotona tai olleet muuten erittäin stressaavissa tilanteissa, kasvavat yleensä keskivertoa hitaammin ja voivat olla myös alipainoisia. Esimerkiksi kasvun hidastumista mittaava Failure to Thrive -työkalu voi auttaa lääketieteen ammattilaisia tunnistamaan poikkeamia lapsen fyysisessä kehityksessä.³¹ Mikäli kasvun hidastumista ilmenee, on lääkäreiden otettava selvää lapsen ja hänen perheensä tilanteesta – mielellään sosiaalityöntekijöiden ja muiden viranomaisten kanssa.

5.2.1 KÄYTÄNNÖN TARKISTUSLISTOJA LAPSIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN OIREIDEN TUNNISTAMISEKSI³²

Väkivallasta johtuvat traumat aiheuttavat monia eri oireita lapsilla. Jos palveluntarjoaja on koulutettu näiden oireiden tunnistamiseen, voi hän helpommin ohjata lapsen oikeanlaisten palveluiden pariin. On erittäin tärkeää tunnistaa oireilu mahdollisimman aikaisin ja suorittaa uudelleenohjaukset hyvissä ajoin, jotta trauman aiheuttamia, keskipitkän ja pitkän aikavälin vaikutuksia voidaan lieventää ja lapsen parantumisprosessia voidaan tukea. Pikkulasten kohdalla nämä tilanteet ovat erityisen haastavia, sillä toisin kuin aikuiset ja nuoret, he eivät vielä osaa välttämättä ottaa yhteyttä apua tarjoaviin tahoihin ja kuvailla psyykkistä oireiluaan. Koska lääkärit joutuvat usein turvautumaan vanhempien tai huoltajien antamaan tietoon, kun näiden lapsia arvioidaan ja hoidetaan, olisi arviointia ja diagnoosia helpottaville työkaluille selkeästi käyttöä.

30 Ruotsi, Göteborg, Bräcke Diakonia: <http://www.brackediakoni.se/personlig-koordinator>

31 Katso esimerkiksi: MSD Manuals, Professional Edition, Failure to Thrive, <https://www.msmanuals.com/professional/pediatrics/miscellaneous-disorders-in-infants-and-children/failure-to-thrive-ft>

32 Doris Nilsson, Per E. Gustafsson & Carl Göran Svedin, The Psychometric Properties of the Trauma Symptom Checklist for Young Children in a Sample of Swedish Children, European Journal of Psychotraumatology, 2012, (3) (Pikkulapsille kehitetty traumaoiretarkistuslistan psykometriset ominaisuudet, ruotsalaisten lasten otanta - ei saatavilla suomeksi). The Trauma Symptom Checklist for Young Children -lomake kehitettiin Trauma Symptom Checklist for Children -lomakkeen perustuen. Molemmat ovat John Breiren kehittämää. Lisätietoja: Briere, J., Trauma Symptom Checklist for Children (TSCC), Professional Manual, Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, 1996. Briere, J., Trauma Symptom Checklist for Young Children, Professional Manual, Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, 2005

Trauma Symptom Checklist for Children on standardoitu kyselylomake väkivallan aiheuttaman trauman havainnoimiseksi, jota voidaan käyttää lastenpsykiatrian tai sosiaalipalveluiden aloilla. Tutkimukset ovat osoittaneet sen hyväksi ja luotettavaksi työkaluksi. Tarkistuslistan mukainen, huoltajan tai holhoojan tekemä raportti auttaa lääkäreitä ja hoitajia tunnistamaan trauman eri oireita, kuten stressihäiriötä, ahdistusta, masennusta, vihaa, dissosiaatiota ja seksuaalisia oireita. Arvion tulokset auttavat siten myös määrittämään, mitä ja minkälaista hoitoa tulisi tarjota.

Työkalua on käytetty esimerkiksi Barnahuseissa sekä muilla terveysasemilla, jotka ovat erikoistuneet 3–12-vuotiaiden lasten hoitoon. Siinä vanhempia tai huoltajia pyydetään täyttämään kysely, joka sisältää 90 kysymystä. Kysely on suunniteltu kolmelle eri ikäryhmälle: 3–4, 5–9 sekä 10–12-vuotiaille. Barnahusien käyttämä kysely on hieman muokattu vastaamaan kohderyhmien tarpeita, sillä alkuperäinen Trauma Checklist on suunniteltu 10–17-vuotiaille.

Siinä missä edellä mainittu lista on suunniteltu nimenomaan trauman oireiden tunnistamiseen, on olemassa muitakin yleisemmin käytössä olevia, näyttöpohjaisia menetelmiä, jotka on suunniteltu lapsen oireiden ja hyvinvoinnin arvioimiseen. CBCL-lomake (Child Behavior Checklist – Tarkistuslista lapsen käytökselle)³³ on esimerkkinä tällaisesta menetelmästä, johon on myös sisällytetty vanhempien täyttämä raporttiosuus. CBCL on suunniteltu yleisen tason apuvälineeksi, jolloin se ei esimerkiksi pyri tunnistamaan nimenomaan trauman oireita. Tämän vuoksi kattavan arvion ja uudelleenohjausten aikaansaamiseksi onkin hyvä käyttää enemmän kuin yhtä työkalua.

5.2.2 SIKIÖN ALKOHOLIOIREYHTYMÄN

ENNALTAEHKÄISEMINEN, DIAGNOSINTI SEKÄ HOITO³⁴

Jopa vähäinen alkoholin käyttö raskauden aikana voi häiritä sikiön kehitystä. Alkoholi vahingoittaa sikiön keskushermostoa, fyysistä kehitystä sekä kasvua. Vaikka tutkimukset ovat tuoneet näitä riskejä ilmi, oireyhtymän diagnosointi-, hoito- ja tukipalvelut ovat edelleen hyvin rajalliset käytännössä, ja ilmiöön liittyvät sosiaaliset kustannukset pysyvät korkeina. Sikiön alkoholioireyhtymä näkyy yleensä myöhemmin lasten kehityksessä: sekä henkinen, älyllinen että fyysinen kehitys on tavallista heikompaa ja lisäksi sosiaaliset taidot, luottamus omiin kykyihin sekä ongelmanratkaisutaidot heikentyvät.

Oireyhtymästä kärsivillä lapsilla esiintyy yleensä poikkeavaa käyttäytymistä, älyllisen kapasiteetin puutteellisuutta, muistin huonontumista sekä oppimis- ja keskittymisongelmia. Heidän huomionsa herpaantuu herkästi, he ovat yliviikkaita eivät välttämättä kykene tottelemaan kotona, koulussa tai muualla. Mikäli vanhemmat, huoltajat, opettajat tai palveluntarjoajat eivät ole tietoisia diagnoosista ja sen vaikutuksista, voivat he erehtyä asian todellisesta laidasta ja syyttää kaikkea lasta itseään. Tämä voi puolestaan johtaa konflikteihin, aggressiiviseen käyttäytymiseen ja ruumiillisen kurituksen käyttöön kotona, instituutioissa tai koulussa.

Oireyhtymää voidaan mitata esimerkiksi 4-Digit Code -menetelmän (Nelinumeroinen koodi) avulla. Se tarjoaa ammattilaisille yksinkertaisen, tarkan ja kattavan keinon arvioida neljää diagnoosin päätekijää, jotka ovat kasvun hidastuminen, tyypilliset kasvopiirteet, vauriot keskushermostossa sekä raskaudenaikainen altistuminen alkoholille. Tämänkaltaisten diagnosointi- ja tunnistustyökalujen käyttö universaaleissa seurantapalveluissa sekä ylipäätään tietoisuuden lisääminen oireyhtymän vaaroista on tarpeen, jotta tarvittavaa tukea voidaan antaa mahdollisimman tehokkaasti. Oireyhtymästä kärsivät lapset joutuvat yleensä kamppailemaan oireiden kanssa koko loppuelämänsä, ja monet heistä tulevat olemaan läpi elämänsä riippuvaisia palveluista ja tuesta.³⁵

5.3 KOULUTUSSEKTORILTA OPITTUA

Opettajilla sekä päiväkotien työntekijöillä on suuri merkitys lasten oppimiselle ja kehitykselle, sillä päiväkodeissa ja kouluissa vietetty aika on lapsilla melko runsasta. Eikä koulutuksen ainoa tarkoitus ole suinkaan tiedon välittäminen. Varhaiskasvatuksen ja koulujen tarkoitus on myös kehittää lasten sosiaalisia, viestinnällisiä sekä tunne-elämän taitoja sekä opettaa heille suojautumistaitoja, väkivallan ennaltaehkäisyä sekä riitatilanteiden ratkaisemista. Työskentelemällä lasten kykyjen, taitojen ja kehittymisen eteen koulutusalan ammattilaiset edesauttavat sitä, kuinka turvallisesti lapsi tuntee olonsa ja millaisena hän näkee itsensä. Näiden taitojen tärkeys korostuu entisestään, kun lapset myöhemmin oppivat demokraattisia taitoja, kanssaihmisten kunnioitusta sekä muiden oikeuksien puolustamista.

Koulutussektorilla toimivilla on monia tilaisuuksia havaita ruumiillista kuritusta ja sen riskiä perheiden sisällä sekä oppilaitoksissa, joten heille tuleekin antaa koulutusta ja tukea ruumiillisen kurituksen ja muunlaisen väkivallan merkkien tunnistamisesta. Heidän pitää pystyä käsittelemään hankaliakin lapsia,

33 Achenbach, T. M. & Dumenci, L., Advances in Empirically Based Assessment: Revised cross-informant syndromes and new DSM-oriented scales for the CBCL, YSR, and TRF: Comment on Lengua, Sadowksi, Friedrich, and Fischer, Journal of Consulting and Clinical Psychology, 2001, 69(4), s. 699-702. (Edistysaskeleet empiirisessä arvioinnissa: Päivitetty informanttien väliset syndroomat sekä uudet DSM-lähtöiset asteikot CBCL:lle, YSR:lle sekä TRF:lle - ei saatavilla suomeksi)

34 ter Horst, Klaus, Das Fetale Alkoholsyndrom (FAS), Prävention, Diagnostik, Behandlung und Betreuung [Sikiön alkoholioireyhtymä., Ehkäisy, diagnosointi, hoito ja tuki], Unsere Jugend, 62nd year, s. 279–284, 2010. National Organization on Fetal Alcohol Syndrome, Educating the public, professionals, and policymakers about alcohol use during pregnancy, FASD Identification, undated, <https://www.nofas.org/wp-content/uploads/2014/05/FASD-identification.pdf> (Kansallinen sikiön alkoholioireyhtymäjärjestö, Kansalaisten, ammattilaisten ja päättäjien kouluttaminen alkoholin käytön vaikutuksista raskausaikana, FASD-identifikaatio, ei päivävystä - ei saatavilla suomeksi).

35 FAS Diagnostic and Prevention Network, Diagnostic Guide for Fetal Alcohol Spectrum Disorders, Third Edition, University of Washington, Seattle, 2010. FAS Diagnostic and Prevention Network, FASD 4-Digit Diagnostic Code, 2004, <https://depts.washington.edu/fasdprn/htmls/4-digit-code.htm> (Sikiön alkoholioireyhtymän diagnostiikka- ja ennaltaehkäisyverkosto, Diagnosointioppas oireyhtymälle, kolmas laitos, Washingtonin yliopisto - ei saatavilla suomeksi).

esimerkiksi aggressiivisia tai huonosti sopeutuvia oppilaita. Näiden oppilaiden käyttäytymisen taustalla olevien syiden tunnistaminen onkin tärkeää, sillä se voi esimerkiksi johtua ruumiillisesta kurituksesta tai muusta koetusta väkivallasta.

Koulutusalan ammattilaiset tarvitsevat koulutusta siitä, kuinka lapsiin voi luoda myönteisiä suhteita ja kuinka ylläpitää kunnioittavaa oppimisympäristöä samalla, kun pitäydytään lasten rankaisemisesta. Tutkimukset ovat osoittaneet, kuinka tärkeä merkitys opettajien sosiaalisilla ja tunnetason pätevyyksillä kuten stressinsietokyvyllä, itsevarmuudella sekä omiin kykyihin luottamisella on jokapäiväisessä kanssakäymisessä lasten kanssa ja sen tuomien haasteiden ratkaisemisessa.³⁶ Näin ollen opettajilla tulee olla mahdollisuus jatkuvaan oppimiseen, jotta näitä pätevyksiä voisi ylläpitää.

ESIMERKKI

Latvian koulutussektori on ehdottanut konsulttikeskusten perustamista alan ammattilaisille, joissa tarjottaisiin teknistä tietoa ja tukea sekä (monitahoistakin) koulutusta. Opettajien kouluttamiseen ja elinikäiseen oppimiseen investoimisen on koettu tuovan suuria, yhteiskunnallisia etuja etenkin väkivallan ennaltaehkäisyyn osalta.

5.3.1 OPPILAITOSTEN SÄÄNNÖT JA OHJEISTUKSET

Kun ruumiillisen kurituksen oikeudellisesti sitovaa kieltoa ruvetaan toteuttamaan, ovat oppilaitokset mukana edesauttamassa lain täytäntöönpanoa. Eräs koulutussektorin käytössä olevista toimeenpanotoimista on koulujen ja muiden oppilaitosten sääntöjen ja ohjeistusten uudelleenarviointi, jolla varmistetaan niiden olevan uuden lain mukaisia.

Sääntöjä ja ohjeistuksia voi parantaa esimerkiksi vetoamalla ihmisarvoon sekä oppilaiden, opettajien ja vanhempien väliseen kunnioitukseen. Tällöin on myös syytä selittää, mitä nämä käsitteet tarkoittavat käytännössä sekä hallinnollisesti. Säännöissä on myös kerrottava, miten oppilaitos vastaa ruumiilliseen kuritukseen ja muihin väkivallan muotoihin sekä kotona että koulussa ja kuinka sitä voidaan ennaltaehkäistä. Mikäli säännöt eivät ole kyllin selkeät, ei henkilökunta – puhumattakaan lapsista ja vanhemmista – välttämättä tiedä, kuinka toimia silloin, kun väkivaltaa tapahtuu tai siitä on viitteitä. Sääntöjen ja ohjeistusten ynnä muiden uudelleenarviointiin on hyvä myös ottaa mukaan lapsia, vanhempia sekä ammattilaisia, sillä tämä tarjoaa oivan mahdollisuuden lisätä kunkin ryhmän tietoisuutta myönteisestä vanhemmuudesta.

5.3.2 TIETOISUUDEN LISÄÄMINEN OPPILAITOKSISSA

Opettajien ja lastentarhanopettajien tulee alkaa puhua lapsille ruumiillisesta kurituksesta jo varhain. Lapsille on hyödyllistä keskustella väkivallan eri muodoista sekä siitä, mistä näitä vastaan voi saada apua.

Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelmassa haastatellut oppilaat kertoivat, että he haluaisivat koulupsykologien, sosiaalityöntekijöiden tai mentorien tapaavan oppilaita säännöllisesti, jotta nämä voisivat keskustella mahdollisista ongelmistaan. Tällöin voidaan kasvattaa oppilaiden luottamusta palveluntarjoajiin, sekä samalla voidaan tunnistaa, mikäli jotkut lapset ovat kokeneet väkivaltaa kotona.³⁷ Oppilaat haluaisivat lisäksi, että kouluissa olisi mahdollisuus keskustella nuorisotyöntekijöiden kanssa sekä että koulut antaisivat tietoa kunnallispalveluista ja siitä tuesta, jota lapset voivat odottaa vanhemmilta sekä palveluntarjoajilta.³⁸

Oppitunteihin voisi myös sisällyttää tietoisuustaitoharjoituksia, jolloin lapset oppisivat paremmin, mitkä tekijät aiheuttavat stressiä ja mahdollisia konfliktitilanteita kotona ja koulussa. Tietoisuustaitojen harjoittaminen aktivoi lasten jaksamistaitoja sekä heidän kykyjään ratkaista riititilanteita ja hoitaa asiat keskustelemalla väkivallan sijaan.

Luokan kesken pidetyt kokoukset, joissa oppilaat suunnittelevat aktiviteetteja, keskustelevat ongelmista ja pyrkivät ratkaisemaan ne demokraattisin keinoin, voivat myös olla hyvä tapa opettaa oppilaille konfliktienratkaisutaitoja sekä väkivallan ennaltaehkäisyä. Näitä taitoja tarvitaan ruumiillisen kurituksen tunnistamiseksi, siihen vastaamiseksi sekä mihin tahansa tahoan kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi.

Kokemus on osoittanut, että oppilaitoksissa tapahtuvan väkivallan ennaltaehkäisemisen mahdollisuus kasvaa, kun lapset ja vanhemmat otetaan aktiivisesti mukaan väkivallan vastaiseen toimintaan sekä toiminnan suunnitteluun. Jotta heidät voitaisiin osallistaa, on esimerkiksi päiväkotien ja koulujen oltava valmiita ottamaan heidän näkemyksensä, ehdotuksensa sekä huolensa aidosti huomioon.

ESIMERKKI

Viron oikeuskanslerinvirasto tekee yhteistyötä Viron koulupsykologien liiton kanssa tietyn koululle suunnatun tietoisuuden lisäämisohjelman puitteissa. Ohjelman avulla koulut voivat pyytää oikeuskanslerinvirastoa järjestämään tapahtuman, jossa opettajat ja vanhemmat katsovat yhdessä ruumiilliseen kuritukseen liittyvän elokuvan. Tämän jälkeen he keskustelevat aiheesta koulupsykologien

36 Jozauska, Kristine, State Education Quality Service, National Consultation in Latvia, 9 October 2017. (Julkisen koulutusjärjestelmän laatu- ja palvelut, Latvian kansallinen konsultointiselvitys - ei saatavilla suomeksi)

37 Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelma, National Consultation in Estonia, 15-17 November 2017.

38 Aula, Maria Kaisa, The Child's Right to an Upbringing, Family centre as a promoter of a rearing culture which respects the child, Julkaistu: Nordic Council of Ministers, Family Centre in the Nordic Countries, A meeting point for children and families, 2012, s. 56-61, s. 59.

johdolla. Ohjelma on poikunut erittäin myönteisiä tuloksia: elokuvan näyttäminen toimii hyvänä keskustelunavaajana, jolloin väkivallasta on helpompi puhua. Vanhemmat keskustelevat elokuvan hahmoista, kuinka nämä käyttäytyivät, ja siitä kuinka samaistuttavia nämä hahmot olivat (puhumatta kuitenkaan henkilökohtaisista kokemuksistaan). Tilaisuuksissa on yleensä 15–30 osallistujaa. Ohjelman avulla saadaan vanhemmat puhumaan aktiivisesti ruumiillisesta kurituksesta sekä keskenään tilaisuuden aikana että muille henkilöille sen jälkeen.³⁹

5.3.3 NUORTEN JA PERHEASIOIDEN

SOVITTELU KOULUISSA

Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelmassa haastatellut lapset ehdottivat, että lasten ja nuorten olisi hyvä olla enemmän mukana ennakoivassa väkivallan vastaisessa toiminnassa. Esimerkiksi koulujen vertaissovitteluohtelmat ovat osoittaneet, että nuorilla on hyvät mahdollisuudet edesauttaa väkivallattomuutta, jos heille on annettu koulutusta sovittelusta. Näin he voivat esimerkiksi itse sopia vertaistensa riitoja.

Lisäksi nuorisotyöntekijöillä on vaikutus niihin, joiden kanssa he työskentelevät. Lapset kuitenkin huomauttivat, että nuorisotyöntekijät eivät aina ole kykeneviä tunnistamaan kotona tapahtuvaa ruumiillista kuritusta tai vastaamaan siihen. Mikäli myös nuorisotyöntekijöitä siis koulutettaisiin ja tuettaisiin, he pystyisivät sekä muuttamaan omia asenteitaan että auttamaan lapsia ja nuoria tunnistamaan väkivallan merkkejä paremmin ja mahdollisesti puuttamaan siihen. Nuorisotyöntekijät ovat myös hyvässä asemassa järjestämään väkivallattomuuteen liittyvää sovittelua perheille.⁴⁰

ESIMERKKI

Puolassa on eräällä alueella perustettu kouluihin perheasioiden sovittelukeskuksia, jotka on suunnattu väkivallan kanssa kamppaileville perheille. Paikallisen sosiaalineuvonnan työntekijöille on annettu perheasioiden sovitteluun liittyvää koulutusta, ja heille on opetettu, kuinka näitä palveluja voisi tarjota kouluissa. Palveluihin ottavat yleensä ensiksi yhteyttä vanhemmat, joilla on ongelmia väkivallan kanssa joko parisuhteen tai kasvatuksen osalta. Itse sovitteluvaiheessa mukaan otetaan luonnollisesti myös lapset. Pilottivaiheessa tämä malli sai myönteistä palautetta, ja perheet tuntuivatkin käyttävän sovittelukeskusten palveluita yhä useammin, mikä näkyy myös siinä, että heidän valmiutensa väkivallattomaan konfliktinratkaisuun sekä myönteiseen vanhemmuuteen ovat kasvaneet. Perheongelmista on pikkuhiljaa ruvettu puhumaan avoimemmin, ja sovittelijoiden kanssa tehdään mieluisammin yhteistyötä.⁴¹

5.3.4 OPPILAITOSTEN SISÄLLYTTÄMINEN

PAIKALLISIIN OHJAUSJÄRJESTELMIIN

Päivähoito- ja oppilaitoksilla on selkeä paikka paikallisissa ohjaus- ja lastensuojelujärjestelmissä. Jotta näiden laitosten lastensuojelullinen rooli toteutuisi, koulutussektori tekee yhteistyötä eri tahojen kanssa, kuten esimerkiksi sosiaali- ja lastensuojelupalveluiden, terveydenhoitolaitosten, poliisin, perhetuomioistuinten sekä kuntien.

ESIMERKKI

Suomessa koulut tarjoavat opiskeluhoitoa tehden monialaista yhteistyötä sekä koulussa että sen ulkopuolella. Tämä malli on auttanut tunnistamaan ruumiillista kuritusta, jolloin siihen ollaan myös voitu reagoida nopeasti tarjoamalla asiaankuuluvia palveluja. Lisäksi koulupsykologeilla ja sosiaalityöntekijöillä on mahdollisuus ottaa yhteyttä lastenpsykiatrian ammattilaisiin tarpeen vaatiessa. Nämä tarjoavat ohjeistusta koulun henkilökunnalle sekä vierailevat kouluissa tapaamassa lapsia, joilla on siihen tarvetta.⁴²

5.3.5 OPPILAITOSTEN TARKASTUKSET JA VALVONTA

Oppilaitosten tarkastuksissa tarkkaillaan, kuinka hyvin kyseinen laitos on onnistunut mukautumaan uuteen lainsäädäntöön, esimerkiksi ruumiillisen kurituksen kieltoon. Tarkastuksia voidaan tehdä ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa tai vastauksena selvityspyyntöihin taikka valituksiin. Tarkastuksissa katsotaan, onko mahdollisissa syytöksissä perää, mitä on oikeasti tapahtunut, minkälaisia riskejä ja heikkouksia laitoksen toiminnassa on ja kuinka näihin voidaan puuttua mahdollisimman ripeästi. Jos esimerkiksi henkilökunnan jäsenen on huomattu käyttävän ruumiillista kuritusta, on tarkastus ehdottoman tarpeen.

ESIMERKKI

AudTrain-ohjelma hyödyntää järjestelmäpohjaista valvontamenetelmää laitoksiin, jotka työskentelevät lasten kanssa.⁴³ Vaikka ohjelma suunniteltiin aluksi lastensuojelulaitosten käyttöön, on se silti sovellettavissa esimerkiksi kouluihin ja päiväkoteihin. Järjestelmäpohjainen valvonta keskittyy laitoksen hallinnon toimiin pyrkien varmistamaan, että kaikki suunnittelu, järjestely ja käytännön toiminta ovat lakien ja säädösten mukaisia. AudTrainiin sisältyy lisäksi laitoksiin tehtävät tarkastukset, joissa haastatellaan sekä lapsia että henkilökuntaa. Tarkastuksen ideana on arvioida laitoksen tilannetta lasten ja henkilökunnan näkökulmista ottamalla heidän näkemyksensä huomioon. Näin voidaan esimerkiksi havaita, mikäli hallinnossa esiintyy puutteita. Menetelmässä on puolensa sekä laitokselle että valvontaviranomaisille: sen avulla voidaan tunnistaa ja korjata laitoksen

39 Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelma, National Consultation in Estonia, 15-17.11.2017.

40 Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelma, National Consultation in Poland, 29.11.-12.2017.

41 Paulina Forma, The Powers of State Services that Protect Children Against Violence, The example of local activity in Świętokrzyskie and good practices of interdisciplinary teams, National Consultation in Poland, 29.11.2017. (Lapsia väkivallalta suojelevien julkisten palveluiden voima, esimerkki paikallisesta toiminnasta Świętokrzyskiessä sekä monialaisten tiimien hyvät käytännöt, Puolan kansallinen konsultaatioseminääri - ei saatavilla suomeksi).

42 Kalmari, Hanne, Promoting Children's Rights in the National Reform Programme in Child and Family Services, Sosiaali- ja terveysministeriö, 19.6.2017. (Lasten oikeuksien edistäminen kansallisessa lapsi- ja perhepalvelu-uudistuksessa - ei saatavilla suomeksi)

43 Katso: Itämeren valtioiden neuvosto, AudTrain – System Based Audit of Child Welfare, The AudTrain Programme, <http://www.childrenatrisk.eu/audtrain/>

puutteellisuuksia sekä katsoa, millaisia koulutustarpeita henkilökunnalla ja hallinnolla mahdollisesti on. Valvonta on kuitenkin merkityksellistä ainoastaan, jos jatkotoimenpiteille on olemassa omat takaavat järjestelmänsä.

5.4 LAINVALVONNALLA OPITTUA

Mikäli lapseen on kohdistunut väkivaltaa, on päävastuu lastensuojelulakien toimeenpanosta poliisilla. Poliisin tehtäviin kuuluu myös väkivallan ennaltaehkäisy.

5.4.1 POLIISIN JA PALVELUNTARJOAJIEN YHTEISTYÖ

Monissa maissa poliisi tarjoaa koulutusta lasten kanssa työskenteleville tahoille kotiväkivallan ja ruumiillisen kurituksen tunnistamiseksi. Tämä koulutus on erityisen tarpeen koulutus-, sosiaali- sekä terveysaloilla.

Väkivalta voi ilmetä lapsissa esimerkiksi äkillisillä muutoksilla käytöksessä, joihin ei tunnu olevan mitään selkeää syytä. Joillakin lapsilla voi olla kasvoissaan tai kehoissaan mustelmia tai muita jälkiä, he voivat puhua väkivallasta tai sisällyttää väkivaltaisia tekoja tai eleitä tekemisiinsä. Näiden merkkien tunnistamiseen ja tulkitsemiseen koulutetuilla henkilöillä on paremmat valmiudet ohjata lapsi ammattiavun piiriin, käynnistää tapauskohtaisia selvityksiä sekä varmistaa, että lapsi saa asianmukaista suojaa ja tukea.

Joissakin maissa väkivaltarikoksista tuomitut nuoret voivat osallistua vihanhallintakoulutukseen vankeusrangaistuksen sijaan. Näissä koulutuksissa nuoret oppivat empatiaa ja ymmärrystä niitä kohtaan, jotka ovat kokeneet väkivaltaa. Nuorille opetetaan tilanteen rahoittamiskeinoja, riitatilanteiden ratkaisua sekä viestintä- ja neuvottelutaitoja. Koska monet aggressiivisia ja väkivaltaisia taipumuksia osoittavat lapset ovat kokeneet ruumiillista kuritusta kotona, on hyödyllistä saada heidät pohtimaan myönteisiä ja väkivallattomia suhteita ihmisten välillä. .

ESIMERKKEJÄ

Viron poliisi järjestää lapsille leirejä, joissa heille opetetaan väkivallan ennaltaehkäisyä sekä suojautumistaitoja. Poliisi tarjoaa myös vastaavaa koulutusta opettajille, jonka aikana kerrotaan yleisesti kouluväkivallasta ja siitä, miten siihen tulee reagoida.

Vaikka päävastuu rikostutkinnasta on lainvalvontaviranomaisilla, he kuitenkin tekevät usein yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa, jotta lasten kanssa kommunikointi helpottuisi ja interventiot toteutettaisiin lasten etujen mukaisesti. Esimerkiksi lastensuojeluviranomaisten kanssa työskentely on ehdottoman tärkeää lapsiuhrien suojelemiseksi silloin, kun poliisia pyydetään puuttumaan kotiväkivaltatapaukseen.

Eräs hyväksi havaittu toimintapa on Suomen poliisin Ankkuriryhmät. Jos poliisille tulee tietoon tapaus, jossa on mukana lapsia, tulee sosiaalityöntekijä asemalle valvomaan, että lasten edut turvataan. Ankkuriryhmien perustamisen jälkeen poliisin ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyö on yleisesti ottaen parantunut Suomessa.

Virossa poliisi ottaa yhteyttä paikallisiin lastensuojelupalveluihin, kun heille on tullut tieto perheväkivaltatapauksesta. Tapauksen jälkeen poliisi laittaa perheen seurantaan ja tekee kotivierailuja yhdessä sosiaalityöntekijöiden kanssa, jotta perheen tilannetta ja lapsen vointia voitaisiin tarkkailla.

5.4.2 NETTIPOLIISIT

Esimerkiksi Virossa poliisissa on erillinen nettipoliisin virka, jolla on myös viralliset verkkosivut ja oma profiili sosiaalisessa mediassa. He tarjoavat matalan kynnyksen apua kansalaisille tiedon ja neuvonnan saamiseksi poliisiasioissa. Virossa on huomattu, että lapset käyttävät tätä mahdollisuutta monen eri asian tiimoilta, esimerkiksi ruumiillisen kurituksen osalta. Nettipoliisit mahdollistavat tiedonantamisen lisäksi myös lasten mahdolliset ohjaukset asianmukaisten palveluiden piiriin.

5.4.3 KOULUTUSTA POLIISEILLE

Poliisitutkimusten perusteella lapset kokevat väkivallatilanteissa usein monenlaista väkivaltaa. Tämän vuoksi lapsilähtöinen viestintä sekä pätevien tulkkien ja tutkintahenkilöstön käyttö on erityisen tärkeää, jotta tutkinnan taattaisiin keskittyvän ilmoitetun rikoksen lisäksi myös muiden väkivallan merkkien ja riskien tunnistamiseen. Jälkimmäistä voidaan tehdä esimerkiksi tutkimalla lapsen taustoja ja hänen perhetilannettaan.

Monissa maissa poliisiksi opiskelevien koulutuksen perusrunkoon ei sisälly koulutusta lasten suojelemiseksi väkivallalta tai lasten kanssa viestimistä. Näiden sisällyttäminen opintosuunnitelmaan sekä ammattitaidon jatkuvaan kehitykseen voisikin mahdollistaa poliisien paremmat valmiudet lasten kanssa toimimiseen päivittäisessä työssään. Monissa maissa erikoiskoulutusta saaneiden poliisien käyttäminen lapsiin kohdistuviin seksuaalirikostapauksissa onkin tuonut hyviä tuloksia. Näiden joukkojen erityisosaamista voisikin laajentaa koskemaan kaikkia lapsiin kohdistuvan väkivallan tapauksia. Vastaavasti voisi toimia sellaisten tuomarien ja syyttäjien kanssa, jotka on varta vasten koulutettu työskentelemään lasten kanssa.

06

palvelumalleja ruumiillisen kurituksen lopettamiseksi

Hyvät palvelumallit mahdollistavat monialaisten palvelujen helpon saatavuuden eri yhteisöissä. Niissä palvelut sisällytetään paikallisiin lastensuojelu- ja sosiaalihuoltojärjestelmiin, ja ne takaavat myös jatkotoimenpiteitä riskiryhmiin kuuluvien lasten ja huoltajien osalta. Palveluntarjoajien roolina on nykyään yhä enenevässä määrin tarjota tukea ja neuvontaa, jolloin perheenjäsenille itselleen annetaan enemmän vastuuta – samalla varmistetaan, että lasten etu ja aktiivinen osallistuminen taataan kaiken aikaa.

6.1 PALVELUMALLEJA VÄKIVALLAN EHKÄISEMISEKSI JA RISKIALTTIIDEN PERHEIDEN TUNNISTAMISEKSI

6.1.1 PERHEKESKUKSET

Perhekeskus on yhteisökeskeinen palvelumalli, jonka on todettu vahvistavan lasten ja vanhempien terveyttä sekä hyvinvointia esimerkiksi juuri edistämällä myönteistä vanhemmuutta ja ennaltaehkäisemällä ruumiillisen kurituksen käyttöä. Perhekeskukset toimivat paikallisina tapaamispaikkoina, ja niissä on saatavilla monen näköistä palvelua kasvatuksen, lastensuojelun, sosiaalihuollon sekä terveyshuollon osa-alueilta. Koska keskukset ovat avoimia lapsiperheille yleisesti, niiden palvelut toimivat matalan kynnyksen periaatteella eivätkä näin ollen leimaa ketään. Tavallisimmin perhekeskusten palvelut on suunnattu alle 5-vuotiaiden lasten perheille, mutta palveluita pyritään yhä enenevässä määrin kohdistamaan myös vanhemmille lapsille ja nuorille. Palvelumallin tarkoituksena on saada perheet aktiivisemmin mukaan sosiaaliseen toimintaan, kasvattaa heidän yhteenkuuluvuuden tunnettaan sekä vahvistaa yhteisöjen sisäisiä siteitä.⁴⁴

Perhekeskukset tukevat lasten hyvinvointia tukemalla vanhempia, vahvistamalla heidän huoltajuuttaan sekä edistämällä myönteistä vanhemmuutta ilman väkivaltaa. Palvelumalli mahdollistaa sekä lasten että vanhempien varhaisten fyysisten, henkisten ja sosiaalisten riskitekijöiden (kuten ruumiillisen kurituksen ja muun väkivallan) tunnistamisen. Keskusten työntekijät tarjoavat perheille suoraa palvelua, kertovat näille heidän käytössään olevistaan palveluista sekä uudelleenohjaavat perheitä kohdistettujen palveluiden piiriin hyödyntäen laajaa yhteistyöverkkoaan.⁴⁵ Jotkut perhekeskukset laativat kirjallisia sopimuksia eri keskuksen ulkopuolisten kohdennettujen palvelujen tarjoajien, kuten psykiatrisen hoidon, psykoterapian ja päihdetyön tahojen kanssa. Sopimusten tarkoitus on vauhdittaa kohdennettuihin palveluihin hakeutumista niin, että kustannuksia ja jonottamista olisi vähemmän.⁴⁶

ESIMERKKEJÄ

Ruotsissa arvioinnit perhekeskusten toiminnasta ovat osoittautuneet todella myönteisiksi. Arviointeihin osallistuneet vanhemmat kertoivat arvostavansa saamaansa palvelua ja kokivat saaneensa oikeanlaista apua oikeaan aikaan. Heidän mielestään mahdollisuus

⁴⁴ Perhekeskukset vaihtelevat maakohtaisesti. 70-luvulla perustetut ruotsalaiset perhekeskukset tarjoavat äitien terveydenhuoltopalveluita, lasten terveydenhuoltopalveluita, avoimia varhaiskasvatustilapalveluita sekä ennaltaehkäiseviä sosiaalipalveluita. Norjassa perhekeskukset toimivat pääosin terveyskeskuksina, joissa tarjotaan neuvolapalveluita, ennaltaehkäiseviä lasten hyvinvointipalveluita, kasvatukseen liittyviä psykologipalveluita kuin myös lasten päivähoitoa. Suomessa perhekeskuksiin sisältyy äitiysneuvola- sekä lasten hyvinvointipalveluita. Lue lisää: See: Nordic Council of Ministers, Family Centre in the Nordic Countries, A meeting point for children and families, 2012. (Pohjoismaiden ministerineuvosto, Perhekeskukset pohjoismaissa, Tapaamispaikka lapsille ja perheille - ei saatavilla suomeksi) Nordic Centre for Welfare and Social Issues, Nordic Children, Development of Nordic family centres, Results of the 'Early Intervention for Families' project, 2012. (Pohjoismaiden hyvinvointi- ja sosiaalikeskus, Pohjoismaiden lapset, Pohjoismaiden perhekeskusten kehittäminen, 'Varhaisia interventioita perheille'-projektin tulokset - ei saatavilla suomeksi)

⁴⁵ Pohjoismaiden ministerineuvosto, Family Centre in the Nordic Countries, A meeting point for children and families, 2012, s. 10-11.

⁴⁶ Heino, Tarja, Family Group Conference from a Child Perspective, Nordic Research Report, National Institute for Health and Welfare, 2009, s. 26-28. (Läheisneuvonpito lapsen näkökulmasta - ei saatavilla suomeksi)

oppia tuntemaan heitä auttaneet työntekijät mahdollisti luottamuksellisen suhteen avunsaajan ja -tarjoajan välillä. Vanhemmat arvostivat lisäksi henkilökunnan mukautuvaisuutta: työntekijä saattoi joskus isännöidä epämuodollisia tapaamisia eri perheiden kanssa, tarjota muodollisia palveluita vanhemmille ja lapsille tai auttaa tapaamisten ja aktiviteettien toteuttamisessa.

Perhekeskusten työntekijät itse kertoivat yhteistyön muiden toimijoiden ja palveluntarjoajien kanssa auttaneen heitä ymmärtämään laajemmin eri toimenkuvia sekä työskentelymenetelmiä. Näin yksittäistä lasta tai vanhempaa pystyttiin auttamaan paremmin tietomäärän ja erityisosaamisen kasvaessa. Lisäksi lasten läsnäolo perhekeskuksissa auttoi palveluntarjoajia ottamaan lapsen tilanteen ja näkemykset paremmin huomioon siitä huolimatta, että he työskentelivät enemmän vanhempien kanssa.⁴⁷

Norjan perhekeskuksissa tarjotaan myös ilmaisia päivähoitopalveluita, joihin ei tarvitse erikseen ilmoittautua tai ohjautua. Tämän tarkoituksena on tehdä palvelut houkuttelevammaksi niille vanhemmille, jotka ovat vaatimattomimmista oloista, alhaisesti koulutettuja sekä muuten vain haluttomia käyttämään rekisteröitymistä vaativia palveluita. Nämä avoimet päivähoitopaikat tarjoavat myös pedagogisen tapaamispaikan vanhemmille, jossa he saavat tukea lastensa kehityksen ja terveyden edistämiseksi myönteisen vanhemmuuden keinoin. Palveluihin voidaan toki myös ohjata henkilöitä, yleensä juuri universaalien terveystalveluiden kuten neuvolatapaamisten ja kotikäyntien kautta.⁴⁸ Huoli heikosta kasvatuksesta tai ruumiillisesta kurituksesta toimivat yleensä päämotivaattoreina sille, että vanhempia ohjataan perhekeskusten avoimiin päivähoitopalveluihin.

Suomessa perhekeskuspalveluita alettiin tarjota 2000-luvun alussa vastauksena palveluntarjoajien kokemille haasteille. Suomi oli juuri kamppailut laman kanssa, jonka johdosta vanhempien yleinen stressitaso oli korkealla työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen seurauksena. Perhekeskumallia pidettiin hyvänä vaihtoehtona, sillä sen koettiin tuovan perheitä yhteen ja vahvistavan yhteenkuuluvuuden tunnetta. Lisäksi perhekeskuksissa toimivien eri palveluntarjoajien välinen yhteistyö koettiin mielekkäänä tapana tuoda yhteen eri resursseja, ammattialoja sekä kompetensseja perheiden auttamiseksi.⁴⁹ Suomen perhekeskuspalvelut tavoittavat lähes 99 % perheistä, jotka vierailevat keskuksissa ennen ja jälkeen lapsen syntymän. Keskuksien tarjoamat palvelut ovat onnistuneet vähentämään ruumiillista kuritusta ja muita

lapsiin kohdistuneita väkivallan muotoja tehokkaasti – samalla ne ovat onnistuneet vahvistamaan ennaltaehkäisevää työtä lasten ja vanhempien parissa.⁵⁰

6.1.2 AUTTAVA PUHELIN

Auttavat puhelimet sekä digitaalipalvelut tarjoavat paljon tietoa ja neuvontaa sekä epämuodollisen valitusmekanismin lapsille, vanhemmille sekä ammattilaisille. Kansalaiset tuntevat luottavan auttaviin puhelimiin ja käyttävän niitä aktiivisesti silloin, kun niitä voi käyttää helposti; kun langan toisessa päässä on ammattiosaja, joka antaa soittajalle juuri sen verran aikaa, kuin tämä haluaa; kun soittajan henkilöllisyys voidaan pitää salassa; ja kun langan toisessa päässä oleva henkilö voi uudelleenohjata soittajan tämän kunnan palveluiden piiriin.

Auttavat puhelinten soittomahdollisuuden lisäksi on myös muita neuvontapalveluita, joihin voi ottaa yhteyttä esimerkiksi sähköpostitse, kirjeitse tai reaaliaikaisesti verkossa. Näihin palveluihin voi yleensä ottaa yhteyttä Euroopan Unionin numerolla 116111. Palveluiden tavoitettavuutta voidaan parantaa tarjoamalla erikielistä palvelua. Auttavissa puhelimeissa työskentelee toisinaan koulutettuja osaajia, kuten sosiaalityöntekijöitä, psykologeja sekä terveydenhuollon ammattilaisia. Toisinaan taas linjalla olevat henkilöt ovat vapaaehtoistyöläisiä, jotka kuuluvat eri ammattilaisten ylläpitämiin ryhmiin. Monissa valtioissa on perustettu eri paikkoihin puhelinneuvonnan keskuksia, jolloin vapaaehtoisten määrää voitaisiin kasvattaa siitakin huolimatta, että soittoja ja kirjeitä tulee ympäri maata.

Lapset ja aikuiset kokevat väkivaltakokemuksista puhumisen yleensä helpommaksi puhelimesta tai chatissa sen sijaan, että kertoisivat asioista kasvotusten. Monet heistä ovat ennen yhteydenottoaan kertoneet muille kokemuksistaan, mutta eivät ole saaneet apua tai ovat menettäneet luottamuksensa palveluntarjoajiin. Auttavien puhelinten henkilökunta on huomannut, että palveluntarjoajat eivät usein ole tietoisia lasten kokemasta väkivallasta tai sen pysäyttämiseksi tarvittavista keinoista, vaikka lapset olisivatkin yhteydessä useisiin moniammatillisiin ammattilaisverkostoihin.

Kun lapset käyttävät auttavaa puhelinta, he arvostavat sitä, että saavat puhua niin pitkään kuin on tarve ja että keskustelu keskittyy nimenomaan heidän tarpeisiinsa. Puhelinten henkilökunnan antama neuvonta sekä uudelleenohjausten mahdollisuus mahdollistavat lasten pääsyn olennaisten palveluiden piiriin.

47 Bing, Vibeke, Knowledge Advancement Concerning Family Centres, (Tiedon lisääntyminen perhekeskuksista – ei saatavilla suomeksi) Julkaistu: Nordic Council of Ministers, Family Centre in the Nordic Countries, A meeting point for children and families, 2012, s. 99-101, s. 100. Kats: Abrahamsson A., V. Bing and M. Löfström, Familjecentraler i Västra Götaland, En utvärdering [Perhekeskukset Länsi-Götanmaalla: arvio], Västra Götaland Public Health Committee, 2009. (Länsi-Götanmaan kansanterveysalan ohjelman komitea)

48 Thyraug, Anette M., Gorill W. Vedeler, Monica Martinussen & Frode Adolfsen, The Family's House in Norway, An interdisciplinary, municipal/community healthcare service for children, adolescents and their families, Julkaistu: Nordic Council of Ministers, Family Centre in the Nordic Countries, A meeting point for children and families, 2012, s. 29-33, s. 31-32. (Perhetalo Norjassa, monialaista kunnan/yhteisön terveydenhuoltoa lapsille, nuorille ja heidän perheilleen – ei saatavilla suomeksi)

49 Viitala, Riitta, Marjatta Kekkonen & Nina Halme, Family Centres in Finland, A new approach within services for children and families, Julkaistu: Nordic Council of Ministers, Family Centre in the Nordic Countries, A meeting point for children and families, 2012, s. 21-28, s. 21-22. (Suomeksi artikkeli on saatavilla nimellä "Perhekeskukset Suomessa – palvelut, yhteistoiminta ja johtaminen")

50 Lillsunde, Pirjo, National Actions to address Violence Against Children, Sosiaali- ja terveysministeriö, National Consultation in Finland, 19.6.2017. (Kansallisia toimia lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttumiseksi, Suomen kansallinen konsultaatioseulutus – ei saatavilla suomeksi) Kalmari, Hanne, Promoting Children's Rights in the National Reform Programme in Child and Family Services, Sosiaali- ja terveysministeriö, National Consultation in Finland, 19.6.2017.

Auttavat puhelimet saavat soittoja myös vanhemmilta, jotka pyytävät apua lasten kanssa kommunikointiin sekä jokapäiväisten tilanteiden hoitamiseen. He hakevat apua esimerkiksi silloin, jos heidän lapsensa käyttäytyy aggressiivisesti, jos vertaisiin kohdistuvan väkivallan kanssa on ongelmia tai jos vanhemmilla itsellään on ongelmia aggression kanssa esimerkiksi avioeron johdosta. Joissakin tapauksissa vanhemmat pyytävät auttavien puhelinten henkilökuntaa toimimaan sovittelijoina perheidoissa. Lisäksi he saattavat pyytää neuvoa lasten suojelemiseen ja tukemiseen silloin, jos päiväkodissa, koulussa tai vaikka urheiluseuroissa on ilmennyt väkivaltaa tai sen mahdollisuutta.

Näin ollen auttavilla puhelimilla voi olla vaikuttava rooli kansallisissa lastensuojelu- ja sosiaalihuoltojärjestelmissä. Jotta tämä rooli voitaisiin taata, on niiden henkilökuntaa koulutettava lasten kuvailemien väkivallan merkkien ja oireiden (kuten esim. viiltojen tai masennuksen) tunnistamiseksi. Koulutukset mahdollistaisivat apua kaipaavien lasten ja vanhempien hienotunteisen kohtelun sekä sen, että voidaan tehdä merkityksellisiä uudelleenohjauksia sekä ilmiantovelvollisuuden mukaisia ilmiäntojoja.

ESIMERKKI

Suomessa Maria Akatemialla on avoin linja naisille, jotka käyttävät tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa perhetilanteessa. Kun linjaan on otettu yhteyttä, naisia pyydetään vierailemaan toimistolla, jossa he saavat terapiaa. Ohjelmaan kuuluu kolme yksilökäyntikertaa sekä vertaisryhmäkertoja, joita pidetään kahdesti kuukaudessa yhteensä 15 kertaa. Ryhmien vetäjät käyttävät tapaamisilla ”pikkutyttöjen tarinoita”, joiden avulla naisten toivotaan löytävän sisäisen lapsensa, joka ei ole mahdollisesti saanut tarpeeksi huomiota tai tukea omassa lapsuudessaan. Maria Akatemian palvelut ovat nimettömiä ja maksuttomia.

Auttavat puhelimet helpottavat systemaattista tiedonkeruuta, joiden avulla voidaan tuottaa tilastoja ja kvalitatiivisia selvityksiä. Kokemus on osoittanut, että lapset, vanhemmat ja ammattilaiset käyttävät puhelinpalveluita eniten silloin, kun julkisuudessa on käyty kiivasta keskustelua jostakin asiasta, kuten esimerkiksi ruumiillisesta kurituksesta jonkin kampanjan tiimoilta. Näin ollen virastojen, palveluntarjoajien, auttavien puhelinten sekä kampanjavastaavien välinen yhteistyö on tarpeen, jotta auttavien puhelinten ja ohjausjärjestelmien henkilökuntaa olisi riittävästi ja heillä olisi riittävät valmiudet vastata kasvavaan kysyntään.

6.2 PALVELUMALLEJA RUUMIILLISTA KURITUSTA

KOKENEIDEN LAPSIEN AUTTAMISEKSI

6.2.1 LÄHEISNEUVONPITO

Läheisneuvonpidosta voi olla paljon hyötyä vakavien perheriitojen tai lastenhoidon riskien ratkaisemiseksi niin, että perheet saadaan pysymään yhdessä eroamisen sijaan. Menetelmä sekä tarjoaa rakeenteelliset raamit konfliktien arviointiin ja ratkaisuun että osallistaa aktiivisesti perheenjäseniä käyttämään tukipalveluja. Siinä perheenjäseniä koulutetaan tunnistamaan ongelmiinsa ratkaisuja ja ottamaan vastuuta niiden ratkaisemisesta. Menetelmän on havaittu olevan sekä hyödyllinen että kustannustehokas.⁵¹

Läheisneuvonpitoa käytetään lasten suojelemiseksi kaikelta väkivallalta sekä heidän ja heidän perheidensä hyvinvoinnin tukemiseksi. Menetelmää voidaan myös hyödyntää naapuririitojen ja kouluissa tapahtuneiden riitojen sovittelussa, lasten oppimisen kohentamisessa sekä nuorisorikollisten ja heidän uhriensa välien parantamisessa.

Läheisneuvonpidon lähtökohtana on, että perheet ovat lähtökohtaisesti neuvokkaita, eteviä ja kyvykkäitä ratkomaan omat ongelmansa, mutta samalla heidän on hyvä saada muodollista palvelua sekä apua epämuodollisilta sosiaalisilta verkostoilta, kuten suvulta, naapureilta tai yhteisöltä. Tämä lähestymistapa vaatii sen, että ammattilaiset astuvat perinteisen roolinsa ulkopuolelle ja omaksuvat uuden osan, jossa he helpottavat, ”mentorivat” sekä valvovat perheiden konfliktinratkaisuprosesseja. Menetelmä luo luottamusta ja sidoksia perheiden, sosiaalisten verkostojen sekä palveluntarjoajien välille.

Läheisneuvonpitoon ryhdytään usein tukihenkilön aloitteesta, jos tämä on havainnut ongelmia perheen sisällä. Perheenjäsenten osallistuminen on kuitenkin vapaaehtoista. Mikäli he antavat toiminnalle suostumuksensa, tukihenkilö laatii sopimuksen perheen ja riippumattoman koordinaattorin allekirjoitettavaksi. Koordinaattori on lastensuojeluviranomaisten nimittämä henkilö, jonka on kuitenkin oltava puolueeton, eikä hän saa olla ollut tekemisissä perheen kanssa aikaisempien palveluiden puitteissa. Koordinaattori on vastuussa neuvonpidon valmisteluista. Jokainen osallistuja saa ehdottaa tälle henkilöä, jonka haluaa mukaan tapaamiseen, ja koordinaattori ottaa tähän yhteyttä, kertoo tilanteesta ja varmistaa, ettei henkilön osallistumisesta ole kenellekään haittaa. Lisäksi koordinaattori nimittää lapselle tukea antavan henkilön, joka vastaa lapsen edun toteutumisesta.⁵²

⁵¹ Menetelmä kehitettiin alunperin Uudessa-Seelannissa 80-luvulla, ja se perustuu Maori-perinteisiin. Myöhemmin malli sovellettiin Norjan kontekstiin 90-luvun lopulla, ja yhä useammat maat ovat osoittaneet kiinnostuksensa sitä kohtaan myöhemmin. Skaale Havnen, Karen J. & Oivin Christiansen, Knowledge Review on Family Group Conferencing, Experiences and Outcomes, Regional Centre for Child and Youth Mental Health and Child Welfare (RKBW West), Uni Research Health, 2014, s. 9. (Tietoaario läheisneuvonpidosta, kokemuksista ja tuloksista, Lasten ja nuorten mielenterveyden sekä lasten hyvinvoinnin alueellinen keskus – ei saatavilla suomeksi) Linnosmaa, Ismo, Antti Väisänen, Eero Sijander & Jukka Mäkelä, Effectiveness and costs of preventive services for children and families, Julkaistu: Nordic Council of Ministers, Family Centre in the Nordic Countries, A meeting point for children and families, 2012, s. 87-97. s. 95. (Lapsille ja perheille suunnattujen ennaltaehkäisevien palveluiden tehokkuus ja kustannukset – ei saatavilla suomeksi)

⁵² Skaale Havnen, Karen J. & Oivin Christiansen, Knowledge Review on Family Group Conferencing, Experiences and Outcomes, Regional Centre for Child and Youth Mental Health

6.2.3 BARNAHUS⁵⁶

Barnahus eli lastenasiantalo on moniammatillista ja eri tahojen välistä palvelua tarjoava yksikkö, joka kohdistaa palvelunsa väkivaltaa kokeneisiin lapsiin. Yksikössä tarjotaan niin lastensuojelu-, terveydenhuolto-, sosiaalihuolto-, lainvalvonta- kuin oikeuspalveluitakin. Pohjoismaissa Barnahus on osa julkisia lastensuojelu- ja oikeusjärjestelmiä. Muissa maissa on käytössä samankaltaisia malleja, joissa sekä yksityiset että julkiset tahot tekevät yhteistyötä.

Barnahus tarjoaa lapsille turvallisen ympäristön, jossa he voivat kertoa väkivaltakokemuksistaan. Erikoiskoulutusta saanut henkilökunta on vastuussa lapsiuhrien haastatteluista, jotta mahdolliset tarpeet sosiaalihuollon ja lastensuojelun palveluille, hoidolle sekä kanteiden nostamiselle voidaan kartoittaa. Mikäli tapauksen johdosta nostetaan kanne, voidaan Barnahusissa tehtyjen haastatteluiden pohjalta ilmi tulleita tietoja käyttää myös oikeudessa todistustarkoituksessa, sillä yksikön toiminta kunnioittaa asianmukaisen oikeusprosessin ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita.

Uuden tapauksen työstäminen Barnahusissa alkaa monialaisen ryhmän tapaamisella, jossa arvioidaan yhdessä lapsen ja hänen perheensä tilanne. Arvio vaikuttaa sittemmin varsinaiseen tukitoimintaan ja joissakin maissa myös siihen, tehdäänkö asiasta rikosilmoitus. Kun esimerkiksi väkivaltaa on tapahtunut jo pitkään, on yleisesti lapsen edun mukaista tehdä asiasta rikosilmoitus, jolloin aloitetaan rikostutkinta ja lasta tullaan kuulemaan Barnahusin tiloissa. Mikäli vanhempien epäillään käyttäytyneen väkivaltaisesti lastaan kohtaan, syyttäjää voi pyytää tuomioistuinta määräämään lapselle edunvalvojan tai uuden huoltajan, joka tukee lasta ja ajaa tämän etuja Barnahusin toiminnan jokaisella asteella. Lapsen kuulemisen hoitaa koulutettu erikoisasiantuntija, joka käyttää kuulemiseen näyttöpohjaista haastattelurunkoa.

Lapsen kuulemisen hetkellä Barnahusissa paikalla olevat asiantuntijat kuuntelevat haastattelua erillisestä valvontahuoneesta käsin. Tämä toimenpide auttaa sosiaalityöntekijöitä laatimaan lapselle turvallisuussuunnitelman. Kuulemisen jälkeen lapselle voidaan myös tehdä Barnahusin tiloissa fyysisten vammojen tarkastus. Vastuu vanhempien ja muiden tapaukseen liittyvien aikuisten kuulemisesta on poliisilla.

Kuulemisen jälkeen lapsi ja hänen perheensä voivat tarpeen tullen saada terapeuttista tukea. Joissakin tapauksissa sosiaali- ja terveydenhoitopalvelujen tarjoajat käyttävät hyväksi CPC-CBT -behavioraaliterapiamallia, joka perustuu lapsen ja vanhempien vuorovaikutukseen.⁵⁷ Tämä hoitomuoto on poikkinut lupaavia tuloksia lapsiin kohdistuvan vähäisen

tai keskiverron perheväkivallan tapausten osalta, mutta lisää arvioiteja on yhä tulossa. CPC-CBT on tehokas keino silloin, kun vanhemmat tuntevat olevansa voimattomia kasvatuksen suhteen tai kun heissäkin on alkanut ilmetä aggressiivisia piirteitä lapsen oman käytöksen johdosta. Hoitomuoto onkin tarkoitettu vanhemmille, jotka tiedostavat ruumiillisen kurituksen olevan väärin ja haluavat vastaavasti muuttaa käyttäytymistään.

6.2.4 MONIAMMATILLINEN RISKINARVIOINTI

Monialainen riskinarviointi on hyvä väli ratkaisu silloin, jos Barnahusia tai vastaavaa mallia ei vielä ole käytössä. Esimerkiksi Suomessa sitä käytetään sellaisten lasten tapauksissa, jotka ovat kokeneet väkivaltaa ja tarvitsevat koordinoitua apua eri palveluntarjoajilta.

Moniammatillinen riskinarviointi alkaa, kun lastensuojelupalvelut tai poliisi saavat tiedon lapsesta, joka on kokenut tai voi olla kokemassa väkivaltaa. Menetelmän tarkoituksena on palvelutarjonnan koordinointi sekä turvaverkon rakentaminen lapsen ja hänen perheensä ympärille.

Strukturoitu riskinarviointilomake ohjaa sosiaalipalveluita tapausten arvioinnissa ja päätöksenteossa sekä asioiden tiedottamisessa lapselle. Lomakkeen täyttö auttaa tapauksen kanssa työskenteleviä henkilöitä arvioimaan sekä lapsen kohdistuneiden riskien vakavuutta että mahdollisia suojelutekijöitä. Lisäksi lomakkeen käyttö nopeuttaa varsinaista arviointiprosessia, mikä on erityisen tärkeää silloin, kun tapauksiin liittyy pieniä lapsia tai erityisen vakavaa väkivaltaa. Jos väkivallan riski on korkea, pidetään tapauksen kanssa työskentelevän henkilön toimesta moniammatillinen riskinarviointikokous (MARAK). Kokoukseen kutsutaan kaikki tapauksen kannalta merkittävät palveluntarjoajat, erityisesti lastensuojelun, sosiaalihuollon, poliisin ja terveydenhuollon edustajia. Esimerkiksi poliisille voi olla tärkeää tehdä yhteistyötä terveydenhuollon ammattilaisten kanssa, kun on tarve esimerkiksi tulkita lapsen terveyteen liittyvää tietoa rikostutkinnan aikana.

Moniammatillinen riskinarviointikokous auttaa muodostamaan kokonaisvaltaisemman kuvan lapsen tilanteesta, ja se helpottaa lapsen edun mukaisista jatkotoimenpiteistä päättämistä. Se ohjeistaa palveluntarjoajia esimerkiksi heidän päättäessään, onko lapsen edun mukaista 1) asettaa hänet hoitokotiin, 2) aloittaa asian tiimoilta rikostutkinta tai 3) kuulla lasta rikostutkinnan aikana.

⁵⁶ Lisätietoja Barnahusista täältä: <http://www.childrenatrisk.eu/promise/>

⁵⁷ Linköping University, National Competence Centre in Child Abuse, Ref. No. 3:1-39020/2014, luettavissa täällä: <http://www.barnafrid.se/custom/uploads/2016/03/Linko%CC%88ping-University-Svedin.pdf>, s. 5. (Linköpingin yliopisto, Kansallinen kompetenssikeskus lapsille, jotka ovat kokeneet hyväksikäyttöä – ei saatavilla suomeksi) Katso myös: Kjellgren, C., Nilsson, D., Svedin, C.G., Child Physical Abuse, Experiences of combined treatment for children and their parents: A pilot study, Child Care in Practice, Vol. 19, nro 3, 2013, s. 275-290. (Lasten fyysinen hyväksikäyttö, Lasten ja heidän vanhempiensa yhteisen hoidon kokemuksia – ei saatavilla suomeksi)

07

kansainvälisten järjestöjen opastusta palveluntarjoajille

Palveluntarjoajilla on käytettävissään valtava määrä eurooppalaisten ja kansainvälisten tahojen (kuten YK:n ja Euroopan neuvoston) tuottamaa opastusmateriaalia.

Näiden lisäksi Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit toimivat inspiraationa palveluntarjoajille heidän tukiessaan väkivallasta vapaata lapsuuden ideaa. Yleiskommentit käsittelevät esimerkiksi: kaikelta väkivallalta suojautumista ja ruumiillisen kurituksen ennaltaehkäisemistä; lapsen edun edistämistä sekä lasten aktiivista osallistamista; koulutuksen päätavoitteita; sekä nuorten oikeuksia.⁵⁸

OPASTUSTA PALVELUNTARJOAJILLE: ESIMERKKEJÄ EUROOPASTA JA YHDISTYNEISTÄ KANSAKUNNISTA⁵⁹

SOSIAALIHUOLTO- JA LASTENSUOJELUPALVELUITA

- European Union Principles for integrated child protection systems (2015) (Euroopan unionin kymmenen yhdennettyjä lastensuojelujärjestelmiä koskevaa periaatetta)
- Council of Europe Recommendations on children's participation in family and social life (R(98)8) (Euroopan neuvoston suositus lasten osallistamiseen perheen ja yhteiskunnan elämään)
- Council of Europe Recommendations on children's rights and social services friendly to children and families (Rec(2011)12) (Euroopan neuvoston suositus lasten oikeuksista ja lapsi- ja perheystävällisistä sosiaalipalveluista)
- United Nations Guidelines for the Alternative Care of Children (2010) (Lasten vaihtoehtoista hoitoa koskevat YK:n suuntaviivat)
- Council of Europe Recommendations on participation of children and young people under the age of 18 (Rec(2012)2) (Euroopan neuvoston suositus lasten ja alle 18-vuotiaiden nuorten osallistamisesta)

TERVEYDENHUOLTOPALVELUITA

- Council of Europe Guidelines on child-friendly health care (2011) (Euroopan neuvoston suuntaviivat lapsiystävällisestä terveydenhuollosta)

KOULUTUS, ML. VARHAISKASVATUS

- General Comment on the aims of education by the Committee on the Rights of the Child (2001) (Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti koulutuksen tavoitteista)

LAPSIYSTÄVÄLLINEN OIKEUDENKÄYTTÖ

- Council of Europe Guidelines on child-friendly justice (2010) (Euroopan neuvoston suuntaviivat lapsiystävällisestä oikeudesta)
- United Nations Guidelines on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime (2005) (YK:n oikeuden suuntaviivat asioissa, joihin liittyy lapsiuhreja ja lapsia rikosten todistajina)

⁵⁸ Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit löydät täältä: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11
⁵⁹ Lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttien epävirallisia käännöksiä lukuun ottamatta alla olevia ei ole saatavilla suomeksi.

Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelma

Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelma pyrkii edistämään ruumiillisen kurituksen täyttä kieltämistä lailla Itämeren alueella yhteistyössä useiden sidosryhmien kanssa. Ohjelmaa johtaa Itämeren valtioiden neuvosto, ja se on Euroopan komission osarahoittama hanke. www.childrenrisk.eu/nonviolence

Itämeren valtioiden neuvosto

Vuonna 1992 perustettu Itämeren valtioiden neuvosto (CBSS) tarjoaa keskustelufoorumia alueelliselle, valtioiden väliselle yhteistyölle sekä vuoropuhelulle. Neuvoston jäsenvaltiot ovat Tanska, Viro, Suomi, Saksa, Islanti, Latvia, Liettua, Norja, Puola, Venäjä, Ruotsi – yhteistyötä tehdään myös Euroopan komission kanssa. CBSS:n toiminta pohjautuu erityisesti sen hyödyntämiin verkostoihin ja asiantuntijaryhmiin. Vuonna 1998 CBSS aloitti YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanoa koskevan työnsä. Neuvoston Children at Risk -asiantuntijaryhmä tuo yhteen kansallisia, alueellisia sekä kansainvälisiä sidosryhmiä lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun, hyväksikäytön, ihmiskaupan sekä väkivallan lopettamiseksi kaikissa muodoissa. www.cbss.org

Alueellinen aloite sekä kumppanit

Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelma on tehty yhteistyössä Viron, Suomen, Latvian ja Ruotsin ministeriöiden sekä Puolan lapsiasiavaltuutetun kanssa. Erinäisiin asiantuntijatapaamisiin ja hankkeen sekä ohjeistusselvitysten tukemiseen on lisäksi osallistunut edustajia valtioiden ministeriöistä, parlamenteista, lapsiasiavaltuutettujen toimistoista, korkeakouluista sekä järjestöistä. Myös muista Euroopan maista ja instituuteista on saatu asiantuntija-apua.

Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children

The Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children -aloite – maailmanlaajuinen aloite lasten ruumiillisen kurituksen lopettamiseksi – toimii yhteistyössä valtioiden sekä kansalaisjärjestöjen kanssa tavoitteenaan lasten ruumiillisen kurituksen yleismaailmallinen kieltäminen ja poistaminen. Aloite on Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelman kansainvälinen kumppani. www.endcorporalpunishment.org

Ohjeistusselvitykset

A **Step-by-Step Guide** on implementing the Convention on the Rights of the Child to achieve an end to corporal punishment (Vaiheittainen opas Lasten oikeuksien sopimuksen toteuttamiseen ruumiillisen kurituksen lopettamiseksi - englanniksi)

Ensuring Non-Violent Childhoods –

Guidance on implementing the prohibition of corporal punishment in domestic settings (Väkivallasta vapaan lapsuuden takaaminen – Opastusta ruumiillisen kurituksen kiellon toteuttamiseen kotiolosuhteissa - englanniksi)

Parenting for Non-Violent Childhoods –

Positive parenting to achieve an end to corporal punishment (Vanhemmuutta ilman väkivaltaa – Myönteistä vanhemmuutta ruumiillisen kurituksen lopettamiseksi)

Building Supportive Societies for Non-Violent Childhoods – Awareness-raising campaigns to achieve an end to corporal punishment (Väkivallasta vapaata lapsuutta tukevien yhteiskuntien rakentaminen – Tietoisuuden kasvattamiskampanjat ruumiillisen kurituksen lopettamiseksi – englanniksi)

Service Providers as Champions for Non-Violent Childhoods – Service provision for children and parents to achieve an end to corporal punishment (Palveluntarjoajat väkivallasta vapaan lapsuuden mahdollistajina – Palveluntarjonta lapsille ja vanhemmille ruumiillisen kurituksen lopettamiseksi)

Tracking Progress towards Non-Violent Childhoods – Measuring changes in attitudes and behaviour to achieve an end to corporal punishment (Väkivallasta vapaan lapsuuden edistyksen mittaaminen – Asenteiden ja käyttäytymisen mittaaminen ruumiillisen kurituksen lopettamiseksi – englanniksi)

Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelmaa johtaa
Itämeren valtioiden neuvosto yhteistyössä seuraavien tahojen kanssa:

Viron sosiaaliministeriö
Suomen sosiaali- ja terveysministeriö
Latvian sosiaaliministeriö
Puolan lapsiasiavaltuutettu
Ruotsin sosiaali- ja terveysministeriö
The Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children

Lisätietoa Väkivallasta vapaan lapsuuden ohjelmasta, ohjeistusselvityksistä sekä kampanjasta löydät ohjelman verkkosivuilta: www.childrenatrisk.eu/nonviolence

Tämän hankkeen on osarahoittanut Euroopan unioni perusoikeus- ja kansalaisuusohjelman 2014-2020 varoista. Tässä julkaisussa esille tuodut näkemykset kuuluvat sen tekijöille, eikä Euroopan komissiota voi pitää vastuussa siinä sisältävän tiedon käytöstä millään tavalla.

GLOBAL INITIATIVE TO
**End All Corporal
Punishment of Children**